

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Jiří Pištora jako nakladatelský redaktor

Jan Bílek

Bakalářská práce

2015

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan Bílek**
Osobní číslo: **H12143**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia: Historicko-literární**
Název tématu: **Redaktorská práce Jiřího Pištory na základě jeho pozůstalosti
uložené v PNP v Praze.**
Zadávací katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student se seznámí s pozůstalostí Jiřího Pištory, která je uložena v Literárním archivu PNP. Zaměří se na studium Pištoryových lektorských posudků vypracovaných pro česká nakladatelství. Na základě jejich analýzy a v komparaci se sekundární literaturou zhodnotí Pištoryovu redaktorskou práci a pokusí se odhalit principy, které si v posuzování básnických rukopisů Pištora jako lektor a redaktor výtýčil. Zároveň vezme v úvahu možnosti prosazení těchto požadavků. Vedle dílčího příspěvku k dokumentaci dobové nakladatelské politiky a praxe se práce zaměří na formulaci Pištoryovy vlastní básnické poetiky.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Básně a brundibásně: [soubor básnického díla]. Vyd. (v tomto souboru) 1. Ilustrace Ladislav Šůra. Brno: Host, 2011. Z dějin českého myšlení o literatuře: antologie k Dějinám české literatury 1945-1990. V tomto uspoř. vyd. 1. Editor Michal Příběh. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2001. Český Dekameron: sto knih 1969-1992. Praha, 1994. Slovník české literatury po roce 1945 (projekt ÚČL AV ČR). FERKLOVÁ, Renata. JIŘÍ PIŠTORA (1932-1970) Soupis osobního fondu, Edice inventářů č. 869, Vydal Památník národního písemnictví, Praha 1998. MOLDANOVÁ, Dobrava: První kroky časopisu Tvář a básnické debuty z počátku 60. let, Host 1996, č. 6. KRATOCHVÍL, Antonín: Literární scéna v Československu. (červenec prosinec 1970) / Antonín Kratochvíl, In: Proměny. Pegasovo poučení: antologie české poezie, 1945-2000. Vyd. 1. Editor Petr A Bílek. Praha: Paseka, 2002. Dějiny českého volného verše. Vyd. 1. Brno: Host, 2001. Příručka nakladatelského redaktora. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008. VAŠÁK, Pavel a kol. Textologie a ediční praxe. UK, Praha 1993.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Marta Pató, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: 27. srpna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: 31. března 2015

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

L.S.

PhDr. Ivo Říha, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 20. ledna 2015

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně. V Pardubicích dne 25. 3. 2015

Jan Bílek

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucí této bakalářské práce, Mgr. Martě Pato, Ph.D, především za její vstřícný a trpělivý přístup, i za podnětné připomínky k této práci.

Zároveň chci poděkovat svým spolubydlícím, Marcele, Elišce a Davidovi za tolerantní přístup k mým vrtochům vycházejících povětšinou z časové tísně.

V neposlední řadě mé poděkování patří rodičům a dále všem, kteří mi poskytli cenné rady při psaní této práce.

ANOTACE:

Bakalářská práce Jiří Pištora jako nakladatelský redaktor je zaměřena na představení činnosti nakladatelského redaktora Jiřího Pištory. Cílem práce je analyzovat devět lektorských posudků vypracovaných Jiřím Pištorou a pokusit se postihnout jeho nepřímou účast na konečné podobě kanonického textu. Zajímá nás otázka, jakým způsobem nakladatelský redaktor přistupuje k posuzovanému textu, i jaký je jeho osobní vklad jí. Ve snaze identifikovat a rozšifrovat jednotlivé imperativy i na pozadí kulturně-politických událostí nazíráme každého z devíti autorů pohledem co nejširším.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Nakladatelský redaktor; Jiří Pištora; lektorský posudek; poezie 60. let

TITLE:

Jiri Pistora as a publishing editor

ANNOTATION:

The bachelor thesis Jiří Pištora as a publishing editor, dealing with Jiří Pištora's editorial work, focuses on Pištora as a publishing editor, based on his literary legacy stored in the Museum of Czech Literature (PNP) in Prague. The aim of the paper is to analyze nine expert opinions by Pištora, exploring his indirect involvement in final versions of the canonical texts. The analysis concentrates on the way the publishing editor assesses the reviewed texts, including Pištora's personal contributions to the works of literature in question. While identifying and decoding functions of individual imperatives, cultural political background is provided in order to assess each of the nine reviewed authors from a perspective as broad as possible.

KEYWORDS:

Publishing editor; Jiri Pistora; reviewed texts; poetry of sixties

OBSAH

ÚVOD.....	1
2. Jiří Pištora: redaktor, básník, člověk	3
3. Československá kultura po roce 1948; šedesátá léta	5
3. 1. Československá kultura po roce 1948	5
3. 2. Šedesátá léta: nešťastnější období poválečné poezie v Československu.....	7
3. 3. Emblematika, mytizace a demytizace: hledisko sémiotiky	9
4. Práce nakladatelského redaktora; lektorský posudek jako žánr; redaktor Jiří Pištora	11
4. 1. Práce nakladatelského redaktora.....	11
4.2. Charakteristika žánru lektorského posudku.....	14
4.3. Nakladatelský redaktor Jiří Pištora.....	14
5. Literární fond Jiřího Pištory; lektorské posudky	15
5.1. Literární fond Jiřího Pištory v PNP	15
5.2. Lektorské posudky v literárním fondu Jiřího Pištory	15
6. Formální srovnání lektorských posudků.....	17
7. Analýzy lektorských posudků	20
7.1. Miloš Vodička: Ruce na stole.....	20
7.2. Karel Janotka: Co nosí řepačky na pole.....	24
7.3. Josef Jelen: Freska	25
7.4. Jiřina Huderová: Můj vítr je vítr východu	28
7.5. Ilja Bart: Slunce vychází v člověku (literární pásmo)	29
7.6. Boža Polák: Nevím, kam doletím	31
7.7. Petr Pašek: V plné polní	34
7.8. Jozef Mihalkovič: Cement.....	37
7.9. Jan Slabý: Hledání pramenu, sbírka ve světle posudku, závěr	40
7.9.1. Jan Slabý: Hledání pramenu	40
7.9.2. Když den měl velké modré oči ve světle posudku Jiřího Pištory	43
7. 10. Vyhodnocení práce s lektorskými posudky	44
ZÁVĚR.....	47

Resume	49
PŘÍLOHY	50
BIBLIOGRAFIE	56

ÚVOD

Jiří Pištora patřil mezi význačné literáty šedesátých let. Je překvapivé, že jeho osobnost není širší čtenářské obci příliš známá. Změnit by to mohlo souborné vydání jeho básní a fejetonů, které vyšlo v roce 2011 v nakladatelství Host. Tento soubor, který sestavil básníkův přítel Jiří Gruša, přináší unikátní vhled do života jedinečného básníka, literárního kritika a fejetonisty, jehož tragický osud jakoby svým způsobem ilustroval komplikovanost situací, do kterých byly lidé bezvýhodně uzavíráni otřesným útlakem komunistického režimu – Jiřího Pištora stál dokonce život, když se v září roku 1970 zasebevraždil.

Mým původním záměrem bylo „zachytit“ Jiřího Pištora v co nejširším kontextu jako básníka a představit a motivicky rozebrat jeho poezii. Z tohoto plánu jsem ustoupil, když jsem zjistil, že práce této povahy – literárně-motivická analýza – již byla napsána. V souvislosti s tím jsem prozkoumal kompletní literární pozůstalost uloženou v Památníku národního písemnictví v Praze a objevil ucelený korpus obsahující množství lektorských posudků. Rozhodl jsem se tedy zaměřit přímo na redaktorskou činnost a vybrané lektorské posudky podrobně analyzovat. Tento druh práce mi umožnil nazírat Jiřího Pištora pod novým zorným úhlem – básník přestal být jedinečným básníkem.

Bakalářská práce si klade mimo jiné za cíl charakterizovat profesi nakladatelského redaktora. Přináší stručný přehled obecných principů, podle kterých funguje knižní trh. Zároveň představuje Jiřího Pištora ve světle této profese.

Práce obsahuje také kompilační kapitolu, ve které přináším stručný přehled významných událostí a myšlenek, které ovlivňovaly umění po druhé světové válce na našem území. Historie je pojímána tím způsobem, aby toto období nazírala pohledem co nejkoncepčnějším – pozadí doby ilustruji tedy na pozadí událostí nejen literárních, ale i filmových a vlastně na pozadí umění obecně. Třeba zrovna o film se totiž Jiří Pištora prokazatelně zajímal.¹

Zvláštní pozornost věnuji charakteristice poezie šedesátých let – ve snaze lépe proniknout do významové stránky lektorských posudků se snažím postihnout ty literární tendence, o které se poezie v šedesátých letech opírala.

Nejrozsáhlejší část bakalářské práce tvoří analýzy celkem devíti lektorských posudků. Jednotlivé posudky jsem vybral na základě vlastního uvážení. Kritériem mi byla příznačnost a současně zajímavost textů. Objevuje se mezi nimi například známý Pardubák Miloš Vodička

¹ V prvním případě jde o námět pro krátký dokumentární film nazvaný *Dole je moře* z roku 1967, druhý je námět na hraný film *Sen* z roku 1967, oba scénáře jsou uloženy v pozůstalosti v PNP.

či dva tvůrci Pištorou vyloženě odsuzované proklamativní poezie Karel Janotka a Jiřina Huderová, či rozporuplná osobnost Josef Jelen, která v českých literárních kruzích platí za ekvivalent bezpáteřnosti. Při analýze lektorských posudků jsem nekladl důraz na přísné dodržování jednotné kompozice – v textech se tedy různě objevují odbočky či doplnění; vždycky se tak děje ve snaze doplnit historický kontext. V případě Jana Slabého jsem pak přistoupil k obšírnější analýze – zaměřil jsem se také na srovnání samotného posudku se sbírkou *Když den měl velké modré oči* tohoto autora, která vyšla v šedesátých letech – v této souvislosti si všímám, jak se na podobě konečného vydání podepsala Pištorova doporučení.

V úvodní kapitole pak pro doplnění krátce představuji samotného Jiřího Pištoru.

2. Jiří Pištora: redaktor, básník, člověk

Básník, fejetonista a literární kritik Jiří Pištora se narodil v Pardubicích 12.6.1932. Jeho otec se během druhé světové války podílel na odboji. Za spolupráci s odbojovou skupinou Silver, která se zúčastnila atentátu na Heydricha, byl v roce 1942 zastřelen na pardubickém Zámečku nacisty. Jiří Pištora žil v Pardubicích se svou matkou. Maturoval v roce 1952 na tamním gymnáziu, ale z kádrových důvodů nemohl studovat na vysoké škole. Nějaký čas tedy pracoval jako dělník v semtínské chemičce. Později mu bylo povoleno studovat na filozofické fakultě v Olomouci. Studoval obor čeština–dějepis a v roce 57 obhájil diplomovou práci věnovanou Františku Halasovi. Po studiích nenacházel místo v oboru, a tak přijal místo dělníka v opatovické elektrárně – o tomto Pištorově rozhodnutí se dovídáme z rozhovoru s Vlastimilem Šebkem, který byl Pištorovým blízkým přítelem; píše: „*Tak on to chtěl, říkal si: Aspoň bude nějaká sranda, když nic lepšího. Místo v knihovně bylo vždycky. Pak tam stejně zapadl. Ředitelem knihovny byl bývalý knihkupecký příručí, ne že by snad vyloženě nepřál knížkám, ale rozhodně neměl žádnou koncepci, takže byli s Jupem (přezdívka JP) v neustálém konfliktu.*“² – Vlastimil Šebek hovoří dále i o pracovním místě ve Svazu československých spisovatelů, kam Pištora nastoupil v roce 1961: „*Když se objevilo místo ve Svazu, Jup po něm skočil, předpokládal, že bude mít blíž k literatuře, což se mu sice vyplnilo, ale na druhé straně ho to děsivým způsobem rozptýlilo.*“³ Jiří Pištora byl v letech 1963–1964 redaktorem časopisu Tvář – hodí se vzpomenout na doslov Jiřího Gruši k soubornému vydání Pištorovy poezie z roku 2011, v němž uvádí, že právě název Tvář, opírající se o název sbírky Františka Halase, vznikl na Pištorův impuls.⁴

V roce 1961 debutoval básnickou sbírkou *Hodiny v řece*. Jiří Gruša vysvětluje, proč je knížka věnována Oldřichu Mikuláškoví: „...*zejména mladší generace v něm ctíla autora bez režimních přísad a v jeho brněnském Hostu do domu viděla i svou literární oázu.*“⁵ O čtyři roky později následovala sbírka *Země přibližných*. Verše z pozůstalosti z let 1966–1970 uspořádal Jiří Gruša a v roce 1984 vydal pod názvem *Mezery v paměti* – druhé vydání sbírky vyšlo v edici Květy poezie v nakladatelství Mladá fronta v roce 1993.

Důležitým životním zlomem byl pro Jiřího Pištora – jako jistě pro bezpočet dalších – inkriminovaný srpen 1968, vpád vojsk Varšavské smlouvy. Jiří Pištora emigroval – společně

² a říkalo se mu Jup, Host: literární revue. č. 6, ročník 96 Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 1996.

³ Tamtéž.

⁴ PIŠTORA, Jiří. *Básně a brundibásně: [soubor básnického díla]*. Vyd. (v tomto souboru) 1. Brno: Host, 2011. Edice poesie Host, 8. ISBN 9788072945146. s. 309.

⁵ PIŠTORA, Jiří. *Básně a brundibásně: [soubor básnického díla]*. Vyd. (v tomto souboru) 1. Brno: Host, 2011. Edice poesie Host, 8. ISBN 9788072945146. s. 308.

s manželkou Marií a s dvojicí tvořenou prozaikem Pavlem Buksou a jeho manželkou – do Švýcarska. „*Oba se rozhodli pro jiný kontext a oba to stálo život. Oba totiž trčeli v Česku hloub, než si připouštěli. Jiří to rozpoznal obratem, Pavel se trápil adaptací. Jiří chtěl zpět do češtiny. Jestli si ho kdy podrobil nějaký magnetismus, byl její.*“⁶ Širší pohled na události a situaci, ve které se octli Jiří Pištora a Pavel Buksa nabízí dokumentární pořad *Odepsaní ze života*, který v roce 2010 připravila Česká televize. Z vyprávění Marie Kaplan-Tismic (druhá manželka Jiřího Pištory) vyplývá i určitým způsobem složitý vztah mezi Jiřím Pištorou a jeho maminkou, která korespondencí velmi usilovala, aby se Pištora ze Švýcarska vrátil.

Ihned po návratu do Československa následovala řada nepříjemných politických represí. Pištora byl pod permanentní kontrolou Státní národní bezpečnosti – dokazuje to spis Stb s krycím jménem *Dým*, který zpracovala Ivana Koutská a který vyšel v souboru básnickova díla jako dodatkový materiál.

Báseň *Lapkové*, vtipně provokativní dětská říkanka uveřejněná v *Mateřídoušce*, se stala opravdovým hitem. Nejen po Pardubicích, kde za chvíli zmizel celý náklad časopisu, ale i po Praze. Jiří Gruša popisuje situaci, píše, že lidé si básničku přepisovali, smáli se – a že všichni najisto rozpoznali Pištorův ironický dvojsmysl. *Lapkové* represe proti Pištorovi ještě utužily. A navíc k problémům pracovním – Jiří Pištora přišel o místo ve Svazu československých spisovatelů – se přidaly i problémy osobní.

Nejednoduchá životní situace vyústila až v sebevraždu – Jiří Pištora zemřel 26. září 1970.

⁶ PIŠTORA, Jiří. *Básně a brundibásně: [soubor básnického díla]*. Vyd. (v tomto souboru) 1. Brno: Host, 2011. Edice poesie Host, 8. ISBN 9788072945146. s. 312.

3. Československá kultura po roce 1948; šedesátá léta

3. 1. Československá kultura po roce 1948

Obrovské společenské změny, které se přirozeně odrážely také v umění přišly již s druhou světovou válkou. Zásadní proměna pak nastala v roce 1948 s únorovými událostmi. Nedělo se tak jen v literatuře, ale změny postihly také výtvarné umění či film. Změnou míníme jakési sepnutí kultury, odejmutí jejího svobodného postavení. Od února 1948 pak začíná být umění využíváno po stránce ideologické.

V důsledku druhé světové války bylo poválečné Československo připoutáno k Sovětskému svazu, kde byl od roku 1929 Stalin absolutistickým diktátorem a kde byl roku 1934 na všesvazovém sjezdu sovětských spisovatelů veřejně vyhlášen za závazný socialistický realismus.⁷ U nás se důsledky těchto událostí naplno projeví až po roce 1948. „*Po komunistickém převratu se situace rychle zotřovala. Nový režim netoleroval ani náznak avantgardního umění a myšlení. Dosavadní nuly se mstily na osobnostech, které v kulturním životě něco znamenaly a měly vlastní názor, odlišný od jediné přípustné ideologie.*“⁸ Jako ilustrativní můžeme uvést situaci, při které v roce 1950 na konferenci Svazu československých spisovatelů zaútočil proti literárnímu a výtvarnému kritikovi Karlu Teigemu ideolog Ladislav Štoll.⁹ „*Teige byl pronásledován jako trockista v nevybíravé stalinistické kampani na stránkách Tvorby (kulturně-politický týdeník). Byl vyřazen z veřejného života, musel ukončit editorskou i redaktorskou práci, nesměl publikovat.*“¹⁰ Situace ilustruje, jakým nevybíravým způsobem bylo zacházeno s těmi, kteří nerespektovali komunistickou ideologii.

Historička umění Tereza Petišková dále hodnotí období po únoru 1948 jako definitivní ukončení diskuze o pojetí umění: „*Na oficiální scéně se nadále udrželi jen ti, kteří respektovali oficiální ideologické požadavky, kteří se zcela podřídili politickému tlaku nebo alespoň naznačili ochotu přiblížit se určenému vzoru.*“¹¹ Doktrína socialistického realismu vyzývala k proklamativnímu a ideologicky angažovanému umění.

Situaci v literatuře ilustruje stať Jindřicha Chalupického, která vyšla v klidnější době o prvním květnu Pražského jara: „*Jakmile se však literatura i umění začaly politicky*

⁷ THOMPSON, Kristin a David BORDWELL. *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. 2., opr. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2011, s. 270-271. ISBN 978-80-7331-207-7.

⁸ ŠVÁCHA, Rostislav a Lenka BYDŽOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958*. 1.vyd. Praha: Academia, 2005, s. 387. ISBN 80-200-1390-3.

⁹ Tamtéž str. 387.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958*. 1.vyd. Praha: Academia, 2005, ISBN 80-200-1390-3. s. 342.

*angažovat, situace se pro ně podstatně změnila. Aby splnily svůj politický úkol, měly přesvědčit, strhnout, získat své obecnstvo. Byly povinny počítat s reakcí tohoto obecnstva a musely se proto přizpůsobovat jeho názorům na podobu a obsah literatury a umění. Změnit svět neznamenal už změnit člověka; literatura a umění se měly obrátit k starému člověku, aby on sám změnil svět a udělal jej novým.*¹²

Obrátit se ke starému člověku znamená obrátit se do minulosti, ovšem obrátit se pod podmínkou, že z minulosti bude vydolován člověk nový, prostřednictvím něhož bude vytvořen nový celý svět. Podobně okřídlenou myšlenku nalézáme ve stati historika (autora propagandistické brožury *Komunisté, dědici velkých tradic českého národa*) Zdeňka Nejedlého z roku 1948: „...umění vůbec, je-li opravdu tvořením, jako všechno tvoření předbíhá skutečnost, dává nám obraz spíše jejího zítřka než dneška a ovšem naprosto ne včerejška, protože to je minulost, a proto už dílo hotové, jež netřeba teprve tvořit. Ale i dnešek vlastně tu již je, a proto ani při něm neuplatní se plně tvořivost. Zato zítřek si vyžaduje plně naši součinnosti a tvořivosti: dovést dnešek dále k zítřku.“¹³ V souvislosti se Zdeňkem Nejedlým můžeme příhodně vzpomenout na hojně překládání klasiků v padesátých letech na našem území. Uvedme *Křižáky* nebo trilogii *Ohněm a mečem, Potopa* a *Pan Wołodyjowski* polského autora Henryka Sienkiewicze, který byl kladen do kontrastu českého autora, v padesátých letech zásluhou právě Nejedlého mimořádně oblíbeného a tendenčně interpretovaného, Aloise Jiráska. Vzpomeňme na masivní vydávání Jiráskových děl v rámci takřčené „jiráskovské akce“. Nad „jiráskovskou akcí“ se zamýšlí i spisovatel a pedagog Petr Šámal: „Představy Zdeňka Nejedlého určovaly oficiální podobu historické tradice a následně tak formovaly soudobé historické povědomí. V jeho základu mělo stát beletristické dílo Aloise Jiráska, které Nejedlý násilně přizpůsoboval vlastní koncepci.“¹⁴ Potvrzení účelovosti „jiráskovské akce“ nalézáme i ve stati uveřejněné v literárním periodiku *Tvar*: „*Jiráskovská akce byla jedním z kroků komunistického režimu, který měl utvářet vědomí lidí. Směřovala k masovému rozšíření Jiráskova díla a tím též k likvidaci děl dobově „nevhodných“ autorů.*“¹⁵ Pro úplnost připomeňme, že právě v padesátých letech vznikají i jiráskovské adaptace

¹² CHALUPECKÝ, Jindřich. *Z dějin českého myšlení o literatuře: antologie k dějinám české literatury 1945-1990*. V tomto uspořádání vyd. 1. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2003, Dokumenty (Ústav pro českou literaturu AV ČR), sv. 3. ISBN 8085778386. s. 451.

¹³ NEJEDLÝ, Zdeněk. *Z dějin českého myšlení o literatuře: antologie k Dějinám české literatury 1945-1990*. V tomto uspořádání vyd. 1. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2002, Dokumenty (Ústav pro českou literaturu AV ČR), sv. 2. ISBN 808577836x. s. 220.

¹⁴ ŠÁMAL, Petr. *Z dějin českého myšlení o literatuře: antologie k Dějinám české literatury 1945-1990*. V tomto uspořádání vyd. 1. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2002, Dokumenty (Ústav pro českou literaturu AV ČR), sv. 2. ISBN 808577836x. s. 584.

¹⁵ BAUER. *Jiráskovská akce: Medializace literatury na přelomu 40. a 50. let. Tvar: Literární obřýdeník*. Praha: Ústředí lidové a umělecké výroby, 1997, roč. 8, č. 16, s. 10-11.

filmové, režirované Otakarem Vávrou: *Jan Hus* (1954), *Jan Žižka* (1955), *Proti všem* (1956). Fenomén Jirásek se projevil i v sochařství; v roce 1954 byla realizována bronzová socha Aloise Jiráska na návrh Karla Pokorného, určená pro Jiráskovo náměstí v Praze.¹⁶

Nastíněná situace převládala v Československu až do roku 1956.

3. 2. Šedesátá léta: nejtřastnější období poválečné poezie v Československu

V této kompilační kapitole uvádíme nejdůležitější události, které se podepsaly ve vývoji poezie šedesátých let. Obrovské změny v kulturním i společenském životě se počaly v Československu odehrávat v roce 1956. Tyto změny měly dalekosáhlý vliv na vývoj poezie 60. let. Vzedmuvší se kritika stalinismu náhle zviklala i tu část veřejnosti, která se dosud proti komunistické straně záporně neprojevovala.¹⁷

V šedesátých letech se v kulturních časopisech (*Literární noviny*, *Květen*, *Host do domu*) začínaly objevovat kritické a polemické texty, v nichž se autoři proti aktuální situaci v české kultuře vyhrávají. [autoři] „Vyrovnávali se především s dogmatismem budovatelské koncepce umění a se snahami jej zakonzervovat.“¹⁸ V roce 1964 mohla tedy vyjít mezi mnohými i esej Jiřího Pištory *Tragika slov* uveřejněná v časopise *Tvář*. Pištora v ní píše: „Neškolený čtenář, který hledá cestu k moderní básni, je v každém okamžiku zaváděn slovy, která se utrhla ze řetězu a žijí po svém.“¹⁹ Pištora ve své eseji píše o tom, jak „deformovaný jazyk deformuje intelekt“.²⁰ Právě Pištoraův zjevný zájem o jazykovědu a jeho poukazování na proměnu slov ve slovní fetiš mě inspiroval ke kapitole 3.3. *Emblematika, mytizace a demytizace: hledisko sémiotiky* viz. strana 8.

Tvůrčí metoda socialistického realismu, která po únoru 1948 platila za závaznou a o kterou se opírala značná část literární produkce, ztrácela v šedesátých letech mocensky privilegované postavení. Vnímání socialistického realismu jako závazné tvůrčí metody se mění. „*Socialistický realismus se postupně proměňoval ve víceméně vágní nálepku, zaštiťující*

¹⁶ ŠVÁCHA, Rostislav a Tereza PETIŠKOVÁ. *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958: Oficiální umění padesátých let*. 1.vyd. Praha: Academia, 2005, ISBN 80-200-1390-3.s. 385.

¹⁷ JANOUŠEK, Pavel, Petr ČORNEJ a Alena FIALOVÁ. *Dějiny české literatury 1945-1989* [3]. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007-2008, ISBN 97880200163174. s. 15.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ PIŠTORA, Jiří. *Básně a brundibásně: [soubor básnického díla]*. Vyd. (v tomto souboru) 1. Brno: Host, 2011, Edice poesie Host, 8. ISBN 9788072945146. s. 287.

²⁰ GRUŠA, Jiří. *Básně a brundibásně: Doslov: Paměť navzdory mezerám*. Vyd. (v tomto souboru) 1. Brno: Host, 2011, Edice poesie Host, 8. ISBN 9788072945146, s. 309.

vše, co mohlo za daných okolností vyjít, a bylo tedy akceptováno jako součást socialistického umění.²¹

Důsledky výše nastíněné situace posléze přispěly k tomu, aby mohla být v Československu vydána také díla některých do té doby zavrhovaných autorů. Jednalo se především o výbor z *Deníků Jiřího Ortena* (1958) a o *Básně Františka Halase* (1957). Právě Jiří Orten s Františkem Halasem se stali básnickými vzory šedesátých let.²² Jejich vydání tedy mohlo mít – a v některých případech také prokazatelně mělo – vliv na utváření „básnických osobností“ těch autorů, kteří spadali pod lektorskou práci Jiřího Pištory.

Za charakteristický rys vydané poezie šedesátých let je možno považovat rozšíření spektra autorů i poetik.²³ Samotnou rozrůzněnost spektra lze rozčlenit do tří skupin, skupin, které jsou utvářeny třemi generacemi autorů. Pro nás je směrodatná generace třetí, tedy ta, k níž spadají básníci Josef Hanzlík, Karel Tomášek, Ivan Wernisch, Jiří Gruša, Petr Kabeš, Jiří Pištora aj. Tyto autory, kteří vstupovali do literárního života od konce padesátých a na začátku šedesátých let, spojuje doba narození; narodili se totiž nedlouho před válkou či v době protektorátu. Spojují je dva základní aspekty:

- (1) traumatizující prožitek války spojovaný s dětstvím,
- (2) padesátá léta – především rok 56, kdy došlo k odhalení kultu osobnosti – většinu z nich zasáhl v citlivém věku prvních lásek.²⁴

Na jedné straně tak byli příslušníci této generace postiženi skepsí pramenící z minulosti, na straně druhé velmi intenzivně vnímali politickou situaci přítomnosti.²⁵ Byli to lidé, kteří se stavěli jaksí do opozice básníkům sdružených kolem časopisu *Květen*. Ovšem je potřeba připomenout, že do opozice jaksí pasivní, tito autoři neusilovali o urputný zápas s těmito autory, naopak, „Květnákům“ – sestávajících převážně z tak řečené Gottwaldovy mládeže – se nesnažili žádným způsobem vměšovat do „jejich záležitostí“. Tvrdili, že právě tyto záležitosti jsou záležitostmi jedině jejich generace a že oni s nimi nemají nic společného.

²¹ JANOUŠEK, Pavel, Petr ČORNEJ a Alena FIALOVÁ. Dějiny české literatury 1945-1989 [3]. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007-2008, ISBN 97880200163174. s. 15.

²² LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2., dopl. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 1082 s. Česká historie. ISBN 978-80-7106-963-8. str. 782.

²³ JANOUŠEK, Pavel, Petr ČORNEJ a Alena FIALOVÁ. Dějiny české literatury 1945-1989 [3]. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007-2008, ISBN 97880200163174. s. 15.

²⁴ Tamtéž. s. 215.

²⁵ Tamtéž.

Podle Jiřího Holého je důležité, že tahle generace nebyla vzpomínkami na válku sužována tolik jako generace předchozí. Zároveň to byla generace, která nepocítila žádné komunistické nadšení, naopak, byla to generace, která dospívala v období krajního stalinismu. Holý píše, že v dílech autorů této generace jen sporadicky nacházíme patos a proklamaci – vychází to z toho, že tito mladí autoři byli skepticky naladěni vůči oficiální propagandě a velmi nedůvěřiví k sociální propagandě vůbec. Díla těchto autorů nehorují za záchranu světa, nesnaží se o nic jiného, než plnohodnotně a opravdově prožít svůj život. Podle Holého hledají původnější lidskou skutečnost.²⁶

Nicméně poezii šedesátých let je možno označit také jako „nejšťastnější dobu poválečné české poezie“²⁷. Byla to doba, kdy měli mladí autoři otevřenou cestu k publikování více, než kdy jindy. Nakladatelství Mladá fronta pro začínající autory zřídilo samostatnou edici *Mladé cesty*, výhradně mladým autorům patřil almanach *Mladé víno* (1961), od roku 1963 pak také *Almanach Tvář*.²⁸

Na závěr připomeňme, že k poetice Františka Halase měl Jiří Pištora značně blízko. Byl to právě Halas, jemuž se věnoval ve své diplomové práci. Význam odkazování na Halase hned v několika lektorských posudcích má tedy jasné předpoklady a opodstatnění.

3. 3. Emblematica, mytizace a demytizace: hledisko sémiotiky

Přemýšlení o umění jako o nástroji ideologie je přemýšlením o nahlodávání lidského podvědomí systematickým podrýváním společensky akceptovaných pojmenování pojmenováními novými, které lépe přiléhají vyznávané diktatuře. Připomeňme *Tragiku slov* Jiřího Pištory, kterou otiskla Tvář – první vyloženě nestranický literární časopis v Československu – v roce 1964. Pištora píše: „*Regenerace principu tabuových slov v našich kulturně společenských souvislostech vypadá jako protimluv, ale namátkou stačí vzít do ruky libovolné číslo novin: termín „úprava“ je opis tabuového slova „zabezpečení“, „vyrovnání“, „řešení“ a jiná zastupují vesměs tabuová označení. Jsou to eufemismy s funkcí nikoli estetickou, nýbrž mýtotvornou...*“²⁹ Vzpomeňme, že Jiří Pištora patřil právě do oné mladé generace, která kladla tak silný důraz na práci se slovem – sympatizanti tohoto vyznání

²⁶ HOLÝ, Jiří: Generace 60. let. *Česká literatura*, 1996, roč. 44, č. 2, s. 146-159.

²⁷ Česká literatura od počátků k dnešku. ed. Jiří HOLÝ, Jaroslava JANÁČKOVÁ, Jan LEHÁR, Alexandr STICH. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1998, ISBN 8071063088. s. 782.

²⁸ HORÁKOVÁ, Táňa. *Poezie Jiřího Pištory*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Mgr. Jana Kolářová, PhD. str. 9.

²⁹ PIŠTORA, Jiří. *Z dějin českého myšlení o literatuře: antologie k dějinám české literatury 1945-1990*. V tomto uspořádání vyd. 1. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2003, Dokumenty (Ústav pro českou literaturu AV ČR), sv. 3. ISBN 8085778386. s. 278.

dokonce tvrdili, že poezie je vůbec tou nejintenzivnější prací se slovem. Neustále naznačovali manipulaci s člověkem pomocí jazykového výrazu.

Docházíme k tomu, že slovům byl odjímán jejich původní význam a zasazovány byly významy nové, což se z pohledu dneška ukazuje jako nebezpečná zbraň každé diktatury, respektive obou největších diktatur dvacátého století.

Vzpomenout lze na židovského filologa Victora Klemperera a knihu *LTI: Jazyk Třetí Říše*, ve které Klemperer výše popsanou skutečnost uvádí na příkladu, kdy dokázali národní socialisté odejmout přívlastku „fanatický“ jeho prvotní význam (zpočátku byl užíván francouzskými osvícenci v extrémně káravém stylu) a vytvořit z něho jakýsi ekvivalent hrdého nadšení či zanícené plamennosti. Obdobně si počínal i socialistický realismus; tuhle zkušenost nám zprostředkovává Vladimír Macura knihou *Šťastný věk: [knížka] „usiluje postihnout mechanismy konkrétní kultury, odhalit zákony její emblematiky, demytizovat její mytologii.“*³⁰ Při čtení si rázem uvědomujeme, jakou sílu tato mytizace má.

Tyto skutečnosti uvádíme, abychom lépe pronikli do světa Jiřího Pištory, který měl, jak vidno z citovaného eseje *Tragika slov*, pro lingvisticko-sémantické otázky silné cítění a nacházel i zalíbení v tomto oboru. Současně byl jeho zájem dán právě i jednotným smýšlením literátů „jeho generace“.

³⁰ MACURA, Vladimír. *Šťastný věk: symboly, emblémy a mýty 1948-1989*. 1. vyd. Praha: Pražská imaginace, 1992, ISBN 80-7110-100-1. s. 5.

4. Práce nakladatelského redaktora; lektorský posudek jako žánr; redaktor Jiří Pištora

4. 1. Práce nakladatelského redaktora

V této kapitole se budu zabývat jednak vlastním obsahem práce nakladatelského redaktora, jednak tím, jakou úlohu takový redaktor sehrává v cestě literárního díla směrem od autora ke konečnému čtenáři.

Cestu knihy směrem od autora ke čtenáři lze popsat jako cestu mezi čtyřmi hlavními subjekty: patří mezi ně autor, nakladatel, knihkupec a čtenář.³¹ Samotnou práci lektora je podle tohoto schématu možno zahrnout mezi práce, které zajišťuje nakladatel.

Samotný proces vznikání knihy dále konkretizuje Dagmar Magincová: „*Práce spojené se vznikem knihy nejsou pouhou technickou realizací. Všechny složky struktury zvané kniha mají být v harmonickém vztahu. A ten by bez osobitého přístupu nevznikl.*”³² Nejednou narazíme v posudcích Jiřího Pištory právě na důkaz jeho vlastního osobitého přístupu. Magincová dále dělí práci interního nakladatelského redaktora na dva okruhy. První okruh označuje za koncepční, druhý zahrnuje redakční práci s textem. Magincová shrnuje aktivity, které spadají do prvního okruhu: je to (1) akvizice nových titulů, (2) příprava edičních projektů a jejich realizace.³³

Právě kvůli výše zmíněným aktivitám je fundamentální redaktorovo povědomí o situaci v daném literárním segmentu. Z toho vyplývají i hlavní úkoly nakladatelského redaktora. Podle Magincové je to jednak akvizice nových titulů, jednak vlastní redakční příprava.³⁴

Dostáváme se k významu samotného lektorského posudku, tedy jeho místu ve zmíněném schématu. Magincová uvádí, že lektorský posudek je prvním krokem při akvizici nového titulu. Jednoduše můžeme odušit, že lektorský posudek přináší vůbec první kritické vyhodnocení daného díla na odborné úrovni. Na základě takového vyhodnocení je posléze dílo k otištění buďto doporučeno, nebo nikoli. Tohle potvrzuje i Magincová, která rovněž připomíná zásady při sestavování patřičného lektorského posudku. Redaktor píše lektorský posudek jako první informaci o titulu či rukopisu – právě na redaktorovi tak závisí, jestli se dílo vydá. Zásadní povinností redaktora je zhodnocení závažnosti a potřebnosti díla na

³¹ PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha: příručka pro nakladatele*. 3., dopl. a přeprac. vyd. Příbram: Pistorius, 2011. ISBN 9788087053508. s. 36.

³² MAGINCOVÁ, Dagmar. *Příručka nakladatelského redaktora*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008, ISBN 9788086818832. s. 13.

³³ Tamtéž. str. 14.

³⁴ PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha: příručka pro nakladatele*. 3., dopl. a přeprac. vyd. Příbram: Pistorius, 2011, ISBN 9788087053508. s. 143.

knižním trhu. Jeho povinností je rovněž upozornit na případné nedostatky, které lektorované dílo vykazuje. Současně musí lektor vypíchnout i přednosti daného textu.³⁵ Pro úplnost připomeňme, že z tzv. nevyžádaných rukopisů, což je označení pro rukopisy zasláné neznámým autorem, jich jen malá hrstka dojde k otištění.³⁶

Čtenáře je potřeba rozdělit do dvou skupin. Do první spadá tzv. běžný čtenář, tedy takový, jemuž je dílo v konečném znění předkládáno jako zboží, samozřejmě v náležité úpravě, tedy bez technických (nekvalitní vazba, nedostatky v textu) i programových vad, které čítají poměrně širokou škálu potenciálních nástrah, se kterými se musí nakladatelský redaktor vypořádat – nesprávný výběr otiskovaného díla, které neprokáže potenciál zaujmout konečného čtenáře; v případě přejímání literárního díla z prostředí kultury s jiným jazykem vyvstává rovněž problém s překladem; špatná příprava edičního plánu, kniha musí vyjít ve správný čas, „aby byla kupříkladu připravena pro podzimní trh a nepadla do prázdninového obyčtového vaku“³⁷. Do druhé skupiny spadají lidé profesionálně spjatí s literaturou. Jejich způsob přemýšlení o textu je v ideálním případě diametrálně odlišný od způsobu běžného čtenáře. Základním úkolem takového profesionála má být především rozpoznat kvalitu daného textu. Mezi tyto profesionály se řadil také lektor Jiří Pištora.

Podle Magincové má být dále redaktor schopen: „adekvátně posoudit základní úroveň textu: od společensko-kulturní (tj. vztah k fungujícímu kulturnímu kódu), komunikační (tj. přijatelnost textu pro čtenáře), literární (tj. místo daného textu v současném literárním kánonu) a jazykové (tj. funkční využití všech jazykových prostředků češtiny) až po stylistickou (tj. vztah k současným stylistickým konvencím češtiny).³⁸“ Z toho vyplývá, že je u něho nutný široký kulturní přehled a zásadní je také patřičná jazyková zběhlost.³⁹

Magincová shrnuje to, co má být ve výbavě ideálního nakladatelského redaktora. Je to (1) sečtělost, (2) představivost, (3) stylistické nadání, (4) dostatečná zkušenost. „Zkrátka všechno to, čím disponuje dobrý autor nebo překladatel.“⁴⁰

Pištorovu kompetenci kvalitního lektora dokládá samozřejmě prvobytně jeho uznávané básnické dílo, ale současně i jeho tvorba publicistická. Tou míníme například skvělý esej *Tragika slov*, který vyšel v sedmnáctém čísle časopisu *Tvář* v roce 1964. Dále

³⁵ MAGINCOVÁ, Dagmar. *Příručka nakladatelského redaktora*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008, ISBN 9788086818832. s. 15.

³⁶ PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha: příručka pro nakladatele*. 3., dopl. a přeprac. vyd. Příbram: Pistorius, 2011, ISBN 9788087053508. s. 98.

³⁷ Tamtéž. s. 143.

³⁸ MAGINCOVÁ, Dagmar. *Příručka nakladatelského redaktora*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008, s. 19.

³⁹ Tamtéž. s. 15.

⁴⁰ Tamtéž.

eseje *Nepřítomnost tragédie*, *Tragika lži* či publicistické texty jako *Případ*, *Autor bere na vědomí* a rozhovor s Oldřichem Mikuláškem *S Oldřichem Mikuláškem hovořil Jiří Pištora*. Pro úplnost zmiňme ještě publicistické texty *Příchod tváře*, *Pardubické předjaří* či *Plakát, nebo neplakat*, *Zpověď požívače tabáku*, které vyšly v padesátých a šedesátých letech v Literárních novinách.

Na závěr dodejme, že „*nakladatelství není literární poradna, ale podnik, který se musí uživit. Napsání literární reflexe je časově náročné, a navíc kritický soud vyvolává často autorovu hořkost a nutkání k polemice. Nakladatelství taktéž nesděluje jméno lektora, který rukopis posuzoval, ani další podrobnosti procesu rozhodování.*“⁴¹

Pistorius v souvislosti s lektorským posudkem hovoří o pochopitelné přítomnosti subjektivity – „*...redaktoři či lektori se řídí svým vkusem a svými kritérii.*“⁴² Tím je prakticky doloženo, že lektorský posudek přináší i vlastní lektorův vklad.

Pro úplnost dodejme, že Jiří Pištora se nepohyboval ve standardním (tzn. dnešním) nakladatelském prostředí, o jakém píše Magincová. Před padesáti lety byly mechanismy řídicí práci nakladatelství zcela odlišné. Například v tom, že literární produkce byla svrchovaně ovládána politickou mocí, což dokládá také Vladimír Pistorius: „*Nakladatelská scéna v ČR se během posledních dvaceti let zcela zásadně proměnila. Do roku 1989 zde po čtyři desetiletí existovalo něco málo přes 40 poměrně velkých státních nakladatelství. Jejich ediční plány podléhaly schválení ministerstev kultury a jednotlivá nakladatelství měla na každý rok direktivně přidělená množství papíru.*“⁴³

Nakladatelství v padesátých a šedesátých letech pracovala na základě diametrálně odlišných principů i vlivem technické úrovně – veškerá korespondence byla vedena výhradně prostřednictvím pošty, neexistovaly emaily, počítače, výsledný text (posudek) lektor nemohl dokola upravovat a tisknout, v případě úprav či přepisu tudíž vznikaly subvarianty. Na druhou stranu je nutné připomenout, že nekomplikovanost a snadná dostupnost, kterou do celého procesu psaní vnáší technická vyspělost, dnes zapříčiňuje časté zatěžkávání nakladatelských redaktorů texty nanejvýš nezajímavými.

Obecně se za posledních padesát let práce nakladatelského redaktora výrazně proměnila. Vždyť dnešní redaktor musí chtě nechtě o knize přemýšlet z velké části pragmaticky a ekonomicky. Během práce se neobejde bez základních znalostí marketingu a

⁴¹ Tamtéž. s. 99.

⁴² Tamtéž. s. 100.

⁴³ Tamtéž. s. 36.

účinné propagace.⁴⁴ Požadavkem je tedy schopnost orientovat se v ekonomických vztazích uplatňujících se při výrobě a prodeji knih.⁴⁵ K výše zmíněným požadavkům se dnes přidává i soběstačná práce s textovým editorem. Právě ve světle těchto skutečností můžeme pozorovat, jakým zásadním způsobem se práce nakladatelského redaktora za posledních padesát let proměnila.

4.2. Charakteristika žánru lektorského posudku

Lektorský posudek je značně formalizovaný text, ze stylistického hlediska je řazen mezi odborné recenze. Je potřeba mít na paměti, že útvaru recenze jako takovému se lektorský posudek pouze přibližuje. Například se u něho docela ztrácí význam aktuálnosti.

Žánr jako takový kombinuje úvahový slohový postup s postupem informativním nebo odborným; převládá v něm stránka informační.⁴⁶ Znovu se dostáváme k nutnosti uvědomit si vždy přítomnou míru subjektivity, bez které by daný posudek v konečném důsledku ani neměl význam. Odtud pramení Pištorova specializace především na poezii. Jiří Pištora byl uznávaný básník a díky tomu mohl být patřičně erudovaným lektorem, kterého zájemci z řad nakladatelů pro spolupráci zcela cíleně vyhledávali.

4.3. Nakladatelský redaktor Jiří Pištora

Jiří Pištora od roku 1962 až do tragické smrti v roce 1970 spolupracoval jako lektor s Krajským nakladatelstvím v Havlíčkově Brodě a s nakladatelstvím Československý spisovatel, Naše Vojsko a s redakcí Plamene. Jeho lektorské posudky jsou dnes uloženy v Památníku národního písemnictví v Praze. V sedmé kapitole (str. 18–42) vycházím tedy z tohoto korpusu.

Z dochovaných posudků vyplývá, že se Pištora specializoval na posudky poezie. Posudky na beletristická díla se objevují spíše sporadicky. V rámci spolupráce s nakladatelstvími Jiří Pištora vypracovával posudky na „neprověřenou” poezii dosud neprorazivších básníků a básnířek. Lektorské posudky nebyly pochopitelně určeny k publikaci, a tedy sloužily výlučně coby rozhodující kritérium pro to, zdali sbírku vydávat, nebo nevydávat. Eventuálně obsahovaly další doporučení a poznámky, většinou mířená nakladatelům, ale zároveň i samotným autorům, jimž Pištora radil, jakým náležitým způsobem na tvorbě zapracovat.

⁴⁴ MAGINCOVÁ, Dagmar. *Příručka nakladatelského redaktora*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008. s. 9.

⁴⁵ PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha: příručka pro nakladatele*. 3., dopl. a přeprac. vyd. Příbram: Pistorius, 2011. ISBN 9788087053508. s. 153

⁴⁶ BEČKA, Josef V. *Česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1992. ISBN 8020000208. s. 352-353

5. Literární fond Jiřího Pištory; lektorské posudky

5.1. Literární fond Jiřího Pištory v PNP

V pozůstalosti nacházíme mimo jiné původní strojopisy publicistických článků. Texty *Příchod tváře* a *Pardubické předjaří* uveřejněné v šedesátých letech v Literárních novinách přikládáme pro ukázkou mezi přílohami.

Ze zajímavých archiválií vypichujeme ještě dopis, adresovaný Svazu československých spisovatelů a dokládající, s jakými až absurdními situacemi se musel Jiří Pištora potýkat. Uvádíme krátký přepis situace – na jaře roku 1956 Pištora žádá vedení redakce deníku KV KSČ⁴⁷ v Hradci Králové dopisem o verše v rámci akce *Spisovatelé Pochodni*; Pištora zasílá čtyři básně (z dalšího znění dopisu usuzujeme, že jde o neurčité básně nakonec zařazené do druhé Pištorovy sbírky *Země přibližných*); redakce závazně přislíbujíc otištění; avšak básně nevychází a ostatním autorům, kteří se octli ve stejné situaci jako Jiří Pištora, se redakce jmenovitě omlouvá, avšak Pištorovo jméno chybí; Pištora upozorňuje, že redakce nedodržela ani závazek finanční; Pištora uvádí, že redakce se odvolává na jím napsaný úvodník dvacátého pátého čísla Literárních novin, ve kterém – zjevně nikoli v mantinelech „patříčné stranickosti“ – Pištora hodnotí konkrétní zájezd spisovatelů delegace Východočeského kraje.

Mezi přílohy dále zařazujeme originální strojopis lektorského posudku na sbírku Jiřiny Huderové.

5.2. Lektorské posudky v literárním fondu Jiřího Pištory

V rámci své práce jsem zhodnotil dohromady devět lektorských posudků. Všechny jsou uchovány v Památníku národního písemnictví v Praze. Korpus s posudky obsahuje celkem 67 listů. Dvakrát je zařazen strojopis dopisu – jednou adresovaný Havlíčkobrodským nakladatelstvím Jiřímu Pištorovi – jde o přednesení požadavků a představ, které se týkají spolupráce mezi Jiřím Pištorem a Havlíčkobrodským nakladatelstvím –, podruhé je dopis neadresovaný a psán přímo Pištorem.

Korpus s lektorskými posudky se dá rozdělit do tří částí. V první Jiří Pištora lektoruje obsáhlejší pole autorů poezie i beletrie. Ze závěru, který Pištora předkládá, vyplývá, že jde o nakladatelskou práci na rozsáhlejším sborníku, který má nést název *Den*. Pro jaké nakladatelství je *Den* zpracováván není jasné. Nejpravděpodobněji se jedná o Krajské nakladatelství v Havlíčkově Brodě. *Den* má obsahovat beletrii i prózu. První část korpusu

⁴⁷ Krajské a okresní organizace Komunistické strany Československa

obsahuje pět posudků pro beletristický oddíl (zastoupeni jsou autoři: Ivan Kraus, Jiří Sýkora, Milan Kymlička, Vlastimil Vokolek, Otakar Aleš Kukla), deset pro oddíl básnický (autoři: Pavel Škop, Miroslav Kubíček, Radoslav Lošťák, T. Hauptvogel, Jan Slabý, Vladimír Medek, Petr Kabeš + Petr Kabeš s dodatkem, Karel Machálek). Nakonec přináší Pištora jakési shrnutí. V rámci závěrečného zhodnocení předkládá komentář zvláště pro básnický, zvláště pro beletristický oddíl. V básnickém se Pištora zaměřuje především na kompoziční hledisko, předkládá vlastní návrh, jak by měly jít básně za sebou, ale zdůrazňuje, že konečné rozhodnutí nad kompozicí bude třeba udělat až osobně.

Druhá část tohoto korpusu je ucelený soubor lektorských posudků výlučně na poezii, ze které má vzejít blíže nespecifikovaný sborník, obsahující práce od různých autorů. Objevují se tu i jména, která už Pištora znal a lektoroval v jiné souvislosti pro jinou básnickou sbírku (Petr Kabeš, Jan Slabý). Ve druhé části korpusu je celkem jedenáct básnických jmen (František Jareš, Jiří Vaško, Jan Vaněček, Miloš Vodička, Jana Škrábková, Jan Slabý, J. Příbyl, Zuzana Müllerová, Jozef Mihalkovič, František Malý, Jana Jansová). Pištora opět předkládá závěr, kde shrnuje závěry z četby jednotlivých autorů.

Třetí část korpusu je nepevně svázaný soubor lektorských posudků na prózu i poezii. Obsahuje posudek na tvorbu Jaroslava Foglara (*Hoši od bobří řeky*, *Stráž Řásnovky*), na poezii Ilji Barta, Boži Poláka, Petra Paška, Josefa Jelena, Jiřiny Huderové. Tahle část obsahuje rovněž ty posudky, které byly vypracované na ucelené předložené sbírky: Jan Slabý (*Nevím, kam doletím*) a Jozefa Mihalkovič (*Cement*).

6. Formální srovnání lektorských posudků

Všechny posudky jsou psány na psacím stroji. Pokaždé bývají uvedeny ponejprve hlavičkou, obsahující celé jméno lektorovaného autora a název sbírky nebo básně. Eventuálně se objevuje i nadpis útvaru *posudek*, po němž následuje vlastní text. Žádný posudek neobsahuje jméno adresanta, rovněž neobsahuje ani korespondenční adresu nakladatelství nebo jiné instituce.

Jiří Pištora nelpí na exaktnosti formální úpravy. Nepoužívá žádný osobně preferovaný vzorec. Jednotlivá záhlaví vypisuje podle momentálního rozpoložení, případně podle aktuálního vkusu či příhodnosti rozložení na stránce v dané situaci.

Pouze v jediném případě (Karel Janotka) neobsahuje posudek domicil, ani dataci – je tomu tak především proto, že Janotku Pištora lektoroval mezi vícero autory, s jejichž tvorbou bylo zamýšleno v rámci rozsáhlejšího sborníku. V pěti případech (Ilja Bart, Boža Polák, Petr Pašek, Josef Jelen, Jiřina Huderová) pak Pištora adresuje Svaz československých spisovatelů (Národní třída 11, Praha 1), ale pouze ve dvou případech (Ilja Bart, Boža Polák) uvádí přesnou dataci (v obou případech 2. květen 1962). U zbylých tří posudků (Miloš Vodička, Jozef Mihalkovič, Jan Slabý) pak adresuje vlastní bydliště v Pardubicích (U Husova sboru 1716, Pardubice), a neuvádí dataci.

Připomeňme, že ani v jediném případě není v posudku uveden adresát. Jaké organizaci je posudek určen tedy nemůžeme se stoprocentní přesností říci. Adresant Jiří Pištora je naproti tomu podepsán, vyjma jediného posudku na Karla Janotku, pokaždé na zbylých osmi posudcích.

Vlastní kompozice posudků je pak opět, jako v případě formální úpravy, věcí aktuálního Pištora rozpoložení. Zajímavé je, že jen v jediném případě Pištora hned v první větě proklamuje nikoli samotné dílo, nýbrž jeho autora. Je tomu tak v případě velmi kritického posudku směřovanému básni *Co nosí řepařky na pole* Karla Janotky. („*Janotka je vyložený případ autora s dobrou vůlí...*“) Ve zbylých osmi případech se Pištora zabývá přímo samotným dílem.

Zpravidla platí, že tón udaný Pištorem v první větě předesílá i celkové vyznění posudku.

Důležitou složkou Pištora přístupu k lektorování je jeho názornost a konkrétnost. Jako lektor se důsledně vyhýbá esejistickým úvahám, náznakům, abstraktním metaforám. Často se dovolává srovnání: František Halas u Miloše Vodičky, Boži Poláka a Josefa Jelena; dále třeba Josef Hora a Vladimír Holan či Mikuláš Kováč – autor podléhající dobovému nešvaru slovenské poezie (*novinářsky neúměrné nakupení nezpracovaných faktů*), kterou

Pištora neschvaluje a jemuž se lektorovaný Jozef Mihalkovič zdárně vyhýbá. Pokaždé jsou tito „ukázkoví“ autoři uváděni ve snaze dešifrovat původní autorův inspirační bod, případně ve snaze pomocí jejich tvorby specifikovat tvůrčí metody jednotlivých autorů.

Dalším důležitým faktorem je dokládání vlastních tvrzení pomocí přepisování veršů. Z devíti posudků nechybí ukázka ani v jediném. Pištora je přepisuje, aby obhájil svá předkládaná tvrzení. V případě Miloše Vodičky kupříkladu, aby (1) doložil tvrzení, že některé básně jsou jasně poznamenány básnickou poetikou třicátých let, (2) doložil tvrzení, že básně trpí přebujením slovní formy, (3) poukázal na zjevnou nesmyslnost v logice básně. Pokaždé jde především o to, vypíchnout ta negativa, u nichž může autor dále pracovat na tom, aby je vymýtil.

Jednotnost nenacházíme ani v délce jednotlivých posudků. Platí, že každý posudek je jiný. Rozsah se odvíjí od šíře zaslaného díla, ale i od jeho vlastní kvality. Právě vlivem toho se může stát, že *Můj vítr je vítr východu* od Jiřiny Huderové, navzdory tomu, že jde o velmi objemnou sbírku (dvacet devět veršovaných a deset prozaických prací) je hodnocen pouze třemi vcelku úsečnými odstavci čítajícími dohromady pouze osmnáct řádků. Naproti tomu posudek na *Hledání pramenu* Jana Slabého, čítající „pouze“ šestnáct básní, je s ohledem ke kvalitě a vlastní smysluplnosti autorovy poetiky rozepsán na celých třech stranách.

Budeme-li si všimnout vnější podobnosti jednotlivých posudků a připustíme-li fakt, že právě vnější podobnost je pro naše srovnání relevantní, lze odhadovat, které posudky byly psány v těsném časovém sledu a které nikoli. Poněkud samostatně stojí již několikrát zmíněný Karel Janotka – všímáme si poněkud nevídané úpravy záhlaví, skládajícího se pouze ze jména a názvu básně. Už bylo zmíněno, že to je dáno tím, že Janotka byl posuzován s přihlédnutím k příležitosti tematického záměru v rámci připravovaného sborníku. S přesností můžeme určit, že v těsné časové návaznosti byly sepsány posudky na Ilju Barta a Božu Poláka – oba nesou stejné datum a současně i totožnou vnější úpravu strojopisu. Jistou podobnost spatřujeme i v posudcích podepsaných adresou Svazu československých spisovatelů. Z výše uvedených čísel vyplývá, že právě na této adrese psal Jiří Pištora nejčastěji.

Nesporné ovšem je, že vlastní sepsání posudku bylo dílčí fází celého procesu posuzování. Z přednášek docenta Posledního víme, že – na úrovni profesionální – čteme zpočátku dílo očima běžného čtenáře, a až posléze, při opětovném pročitání, na něho uplatňujeme kritický pohled – zaměřujeme se na typologické hledisko, posuzujeme konvenčnost či objevnost, všímáme si individuálních rysů autora apod.

Z posudků Jiřího Pištory jednoznačně vyplývá jeho vlastní připravenost i sofistikovanost u všech myšlenek v jeho textu. Ani v jednom případě jsem nenabyl dojmu, že

by Pištora psal takříkajíc na kolena. Přepisy se objevují zřídka: například na třech a půl stranách posudku adresovaného Miloši Vodičkovi Pištora škrtá jen třikrát. Při relativní komplikovanosti a současně výstižnosti daných myšlenek v posudku je tedy jeho předchozí rozvaha a připravenost nabíledni.

Uveďme ještě pro úplnost, že Pištův citlivý a přesný jazyk, který právě tak perfektně působí i v jeho esejích, dodává i posudkům ráz originalnosti, která z nich dělá záležitost veskrze čtivou a především velmi srozumitelnou, a to dokonce i v případě, že s lektorovaným dílem čtenář nepřijde do kontaktu. Patrně právě tohle je důkaz řemeslné schopnosti Pištory jako lektora. Už bylo zmíněno, že nakladatel, který si posudek objedná, do ruky dílo fyzicky nedostane, veškerý názor na něj si dělá prostřednictvím posudku, kterýžto mu dílo jednak předkládá v kulturních souvislostech, jednak zprostředkovává jako takové.

Pištora svědomitě využívá tzv. autorský plurál, nikdy neoslovuje potenciálního čtenáře (nakladatele). Po celou dobu udržuje veskrze profesionální odměřený tón, nepodléhá pohnutí z náhlého vzplanutí sympatie směrem k některým preferovaným básním. Pokaždé si udržuje potřebný střízlivý odstup, a to ať už posuzuje básníka věkem pokročilého (Ilja Bart) či básně mu svým obsahem zcela vzdálenou.

V každém ohledu se Jiří Pištora chová především jako profesionál s vlastním vyhraněným názorem na poezii. Profesionál, který patrně nevnímá svou práci pouze coby závazek daný pracovní povinností, nýbrž v první řadě spíše jako jakýsi celoživotní závazek poezii daný rezolutně vlastním životním přesvědčením.

7. Analýzy lektorských posudků

7.1. Miloš Vodička: Ruce na stole

Miloš Vodička se narodil v Chrudimi v roce 1938, ale od svých čtyř let žije v Pardubicích. S Jiřím Pištorou jej kromě stejného místa bydliště spojuje i tragický osud související s náhlým odloučením od otce. Pištora přišel o tatínka v roce 1942, kdy byl na pardubickém zámku popraven nacisty za odbojovou činnost a pomoc parašutistům za heydrichiády.⁴⁸ Pištorovi bylo teprve deset let. Náhlé odloučení od otce prodělal i Miloš Vodička. V roce 1950 byl jeho otec protiprávně odsouzen neméně krutým politickým režimem, který sužoval Evropu dvacátého století.

Vodička debutoval v roce 1965 sbírkou *Vítr kolem tepen*. Charakteristika Pavla Janouška je podle mého názoru přiléhavá, Vodičkova sbírka se podle ní dá charakterizovat jako: „*snaha zachytit zrychlené, nedočkavé a citově intenzivní, ale i neuchopitelně prchavé chvíle mládí, onen vítr kolem tepen.*”⁴⁹ Pištora svůj lektorský posudek vypracovával – přesná datace není známa – ještě pár let před samotným Vodičkovým debutem. Jak nahlíží Jiří Pištora na mladého básníka? Co vyzdvihuje, a co vyčítá?

Ještě než tyto otázky zodpovíme, dodejme pro úplnost, že to byli právě Jiří Pištora s Milošem Vodičkou, kteří, ještě společně s Petrem Kabešem a Jiřím Grušou, utvořili umělecky nesmírně silnou a pověstnou „pardubickou velkou čtyřku”.

Už od prvních vět Jiří Pištora naznačuje porozumění i vzájemnou blízkost směrem k poezii Miloše Vodičky. „*Vodičkova sbírka je typickým dílem nadaného mladého básníka, který dobře a bohatě cítí, mnoho přečetl a mnoho dovede říci. Zvláště veliký je Vodičkův náskok v oblasti slovní zásoby, suverénního zvládnutí často náročných formy i tvorby metafor.*”⁵⁰

Jistou podobnost poetiky spatřuje Jiří Pištora v poetice Františka Halase. „*Vodička vychází zřetelně z bodu, který leží někde uprostřed třicátých let, nejbliže k poetice Františka Halase. I zorný úhel, kterým nazírá současnou skutečnost, je z velké míry odvozen z principů vidění světa poezie třicátých let.*”⁵¹ Jako příklad uvádí Vodičkovu báseň *Zvěrokruh*. Píše o ní: „*Typickým příkladem je vysloveně halasovská báseň Zvěrokruh, která povyšuje stejně jako*

⁴⁸ KLIMPL, Miroslav. Jiří Pištora, jeden z plejády pardubických básníků: Osudný normalizační skandál pro dětské říkadlo otištěné v Mateřídoušce. *Pardubické noviny*. 1995, roč. 4, č. 225, s. 7.

⁴⁹ JANOUŠEK, Pavel, Petr ČORNEJ a Alena FIALOVÁ. Dějiny české literatury 1945-1989 [3]. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007-2008. ISBN 97880200163174. s. 224.

⁵⁰ Jiří Pištora: Lektorský posudek na sbírku XY Miloše Vodičky uložený v LA PNP. Strojepis, 4 strany.

⁵¹ Tamtéž.

*Halas na princip poezie slovo, tedy nikoli verš, myšlenku, nebo dokonce realitu, ale právě jen slovo a činí to velice příbuznými prostředky.*⁵² Jako příklad uvádí báseň Františka Halase *Obolos*. Píše, že Halas označuje verš jako „*obolos skromný jímž splatíš převezení / ten tepem krve byl však ukován*“. „*U Vodičky je tento obraz transponován téměř beze zbytku: za slova tepnám nabídnutá – za špatně bití obolos.*“⁵³ Ačkoli další příklady Pištora neuvádí, naznačuje, že jich je speciálně báseň *Zvěrokruh* plná. Dále míní, že autor básní *Zvěrokruh* navazuje na Halasovu oslavu slova ve sbírce *Ladění*, konkrétně zmiňuje básně *Slova*, *Sláva slova*, *Básník*. Pištora vůbec nepolemizuje o „převádění obrazu“ z nedostatku vlastní básnické imaginace, ale podotýká, že v případě *Vodičky* jde o příbuznost vyloženě povědomou a překonávanou – i když nepřekonanou – značným tvárným úsilím.⁵⁴

Ačkoli Pištora uznává, že po stránce vnější formy jsou *Vodičkovy* básně dobře prokomponovanými celky, všímá si nedostatku, který vypichuje: [básním] „*Co jim mnohde chybí, je pevná myšlenková páteř a nezvratná básnická logika.*“ Upozorňuje na to v básni *Ruce na stole*. „*Řada velice působivých obrazů není podrobena dost zřejmému myšlenkovému řádu, strofy nerostou organicky jedna z druhé.*“⁵⁵ V *Rukou na stole* nalézáme verše:

*Pořezal jsem se když mi bylo pět
v maminčině zástěře je o květ více
Teď ruka marně hledá odpověď
z jizev stolu a z rukojeti lžice.*⁵⁶

Značně racionální úvaze podrobuje Jiří Pištora závěrečné slovní spojení třetího verše. „*Nač hledá odpověď? Na říznutí, nebo na krev na maminčině zástěře? Nebo na maminčinu nepřítomnost?*“⁵⁷ Nutno poznamenat, že Pištora výtka se po úvaze jeví jako oprávněná. „*Čtenář ztrácí myšlenkovou nit básně a výsledný dojem je opojení působivou metaforou, nepodrobenou řádu vyššího celku, a opakujícím se rytmem a rýmem. Jinými slovy: monotónnost přes, anebo právě pro, vynaložení přemíry básnických prostředků.*“⁵⁸ Tohle „přebujení slovní formy“⁵⁹ vypichuje i v básni *Ležáky* – kterou zároveň označuje za vrcholně závažnou a kompozičně skvěle zvládnutou skladbu. V souvislosti s tím navrhuje před jejím

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

otisknutím „podstatné pročištění“. „*Přebujení slovní formy jde někde i proti duchu jazyka (a), někde pak vede složité rýmové schéma i ke slovní vycpávce (b):*

(a) Zítřka je budou učít kati

řikanky smrti ř í k á v a t i,

(b) Proč na tohle je hudba nemá

a letos kvetou více máky

ač nemá to smysl nemá nemá?⁶⁰

Jako třetí příklad předkládá „*anaforou uváděnou*“ strofu *Ležáků: Nač myslí střela fičíc do týla?* – Pištora soudí, že Vodička zde znovu podceňuje na úkor líbivosti metafory její přesnost.⁶¹ Zároveň připomíná i to, že verš samotný je ve své podstatě vyloženě nepravdivý, neboť rána do týlu je – a bude pokaždé – ranou zblízka; střela naproti tomu může fičet jedine z velké dálky, do týlu se sotva mihne.⁶² „*I když samozřejmě pak se tu ztrácí prostor na ono „přemýšlení“, personifikaci projektilu.*“⁶³

Ve chvílích, kdy se při básnění dostává Vodička až do polohy litanie (*Zvěrokruh, Chvála chleba, Ležáky, do jisté míry i Máchání*) vzpomíná Pištora Halasovy básně *Nikde* nebo *Chválu naší paní*. „*Vodička tu utkvívá na slově, metafoře, buduje jednotlivé strofy a ty pak řadí vedle sebe, nebuduje báseň jako kompoziční celek, který pak nemá vrcholu a napětí. I tak silná a zřetelně zcela ze životní empirie současného básníka odvozená báseň, jako je Máchání, poznamenána typickými básnickými prostředky poezie třicátých let: 1. anafory: máčím tě prádlo máčím v krvi, 2. spínání básně v celek refrénovitým opakováním veršů: kdo zná jak tančí pleny.*“ Pištora mluví o značně mechanickém užívání refrénovitého opakování veršů u celé řady Vodičkových básní. „*V básni Ležáky pak Vodička opakuje dokonce celou strofu.*“⁶⁴ Z onoho refrénovitého opakování vychází podle Pištory i litanický – tedy vlastně nežádoucí – charakter jednotlivých básní.

Jako případný editor doporučuje vyřadit básně *Zvěrokruh* a *Chválu chleba*, a navíc i *Podzim* a *Sergeji Jeseninovi*, jež obě označuje jako „*přespříliš halasovsky barokizující*“⁶⁵. Přes to Pištora vyzdvihuje Vodičkův náskok ve znalosti básnické formy. Zdůrazňuje, že je potřeba klást na básníka mnohem větší nároky, a jeho sbírku „*nesporně doporučuje k vydání*“.

⁶⁰ Tamtéž

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

“Vodička je veliký talent a za žádných okolností nedoporučuji jeho knihu vracet; je třeba s ní pracovat jako s rozpracovanou sbírkou, na níž je rozhodně větší část hotova.”

Pištorovo nazírání, kterým spatřoval básníka Miloše Vodičku jako veliký talent, se z dnešního pohledu ukazuje jako prozíravé a správné. Dodejme, že Vodičkovi do roku 2003 vyšlo hned třináct básnických sbírek. Autor platí za etablovaného básníka. Je ovšem možné, přisuzovat literární úspěch – ježto bývá úspěchem především vlastního tvůrčího úsilí – samotným okolnostem vydání, na nichž měli svůj podíl právě neviditelní tvůrci stojící v pozadí, jako byli jednotliví lektoři a editoři?

Dodejme, že Pištora uvádí ve svém posudku jmenovitě třináct básní různých rozsahů, ke kterým se detailněji vyjadřuje; jsou to: *Zvěrokruh*, *Chvála chleba*, *Ležáky*, *Máchání*, *Báseň*, *Podzim*, *Sergeji Jeseninovi*, *Poetika*, *Rekviem*, *Praze*, *Děšť*, *Večer má chuť*, *Zkratka*. Vyřadit doporučuje čtyři z nich (*Zvěrokruh*, *Chválu chleba*, *Sergeji Jeseninovi*, *Podzim*), u dalších (*Praze*, *Děšť*, *Večer má chuť*, *Zkratka*) nabádá k „nevelkému pročištění ve smyslu většího básnického zlogičtění“⁶⁶; tyhle básně ovšem zároveň označuje jako hutný a nosný základ celé sbírky; podobně se vyjadřuje o *Básni*, *Poetice* a *Rekviem*; výraznější pročištění pak doporučuje u *Ležáků* („podstatné zúspornění“⁶⁷) a u *Máchání*.

Je nesporné, že nebytí Pištorových zásahů, sbírka by vyšla v úplně jiné – anebo velmi rozdílné – podobě, a tím by se pochopitelně výrazně změnila i její recepce. Z tohoto pohledu je možno chápat lektorování jako přímý vklad do autorovy tvorby. V konečném důsledku totiž tyhle zásahy nemalou měrou přispěly k tomu, aby byla Vodičkova poezie čtenářům srozumitelnější, a zároveň napomohla Vodičkově autorské sebereflexi a vývoji jeho psaní.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

7.2. Karel Janotka: Co nosí řepačky na pole

Báseň *Co nosí řepačky na pole* byla zamýšlena jako součást rozsáhlejšího sborníku, na kterém Pištora spolupracoval. Karel Janotka, narozený v roce 1933, předkládá báseň *Co nosí řepačky na pole* a Pištora už d samého začátku označuje autorovu básnickou osobnost jako “vyložený případ autora s dobrou vůlí, s představou o tom, jak se dělá báseň, ale zcela bez talentu, bez smyslu pro proporce, bez citu pro slovo či představu.”⁶⁸ Svoje tvrzení dokládá ve dvou uvedených strofách:

*Nejraději by každou vlásečnici,
každý kořínek
ovinuly kolem svých prsou
kolem své mízy*

*Ruce samou vrásku
a na nich deset stožárů.*

Celou báseň označuje jako ojedinělou snahu poezie z pracovního procesu v zemědělství, ale zařazení nedoporučuje, a dokonce s jistou ironií dodává, že otištění básně by nebylo především správným pedagogickým činem vůči autorovi.⁶⁹

Lze usuzovat, že zřejmá nesympatie s Janotkovou poezií ovlivnila i celkový Pištův rozsah z hlediska délky posudku. Z posudku jednoznačně vyplývá, že v případě Karla Janotky nemá Pištora sebemenší zájem autorovo dílo jakýmkoli způsobem interpretovat, a ani navádět potenciálního čtenáře takříkajíc na správný směr. Pro zajímavost, v případě Karla Janotky shrnuje Pištora své stanovisko do jediných dvou odstavců, které dohromady čítají pouze sto čtyřiatřicet slov.

Ponechme nyní stranou Pištův závěry. Vnímání i kritéria vydávání poezie se časem přirozeně mění. Jestliže ještě šedesátá, respektive sedmdesátá léta básníka Karla Janotku neocenila, tak dnešní doba již do jisté míry – a v jistém ohledu! – ano. Mluvíme o skutečnosti, že Janotkovi sbírka přece jen vyšla. Nese název *Krajina z Žebra Adamova* a ku příležitosti básnických sedmdesátých narozenin ji v roce 2003 vydalo Olomoucké nakladatelství Votobia. Její vydání přitom není jen projevem vstřícnosti nebo jiné osobní sympatie nakladatelství směrem k básníkovi, ale je opodstatněné, jelikož v dnešní době nabírá

⁶⁸ Jiří Pištora: Lektorský posudek na sbírku XY Karla Janotky uložený v LA PNP. Strojopis, 1 strana.

⁶⁹ Tamtéž.

Janotkova sbírka jiný, nikoli umělecký, druh významu. Mluvím o významu svědectví. V literárním měsíčníku Host o tom píše básník, recenzent a editor Petr Čermáček: „Přes výše uvedené výtky si Janotkovy sbírky cením a cením si jiných podobných knih. Jsou totiž svědectvím širokých základů české poezie, jsou svědectvím konkrétních lidských osudů, vzpomínek, myšlenek. Přes svou určitou literární nezkušenost či jednoduchost jsou, z tohoto úhlu pohledu, cennější než mnohé progresivní, leč stěží srozumitelné a o skutečnosti jen zastřeně vypovídající výboje.”⁷⁰ Tento význam pochopitelně Jiří Pištora nemohl ve své době zaznamenat; a pro úplnost ještě dodejme, že pro účely sestavovaného sborníku byl takový význam navíc prakticky i technicky naprosto nežádoucí.

7.3. Josef Jelen: Freska

Postava Josefa Jelena platí v českých literárních kruzích dávno za synonymum bezcharakternosti.⁷¹ Jelen se narodil v roce 1921, v pětadvaceti letech dokončil studia teologie v řádovém semináři redemptoristů v Obořišti a byl vysvěcen na kněze.⁷² Původně „protirežimní“ Josef Jelen byl od roku 1950 tři roky vězněn komunisty za přečtení pastýřského listu *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*. Ten odsuzoval tzv. „Katolickou akci“⁷³. O sto osmdesát stupňů obrátil ihned po propuštění. Zjednoduše pozadí situace a uveďme, že v roce 1960 navázal Josef Jelen spolupráci se Státní bezpečností. „Důvody můžeme hledat zřejmě v jeho ctižádostivé povaze, v nezkratné touze po popularitě a ve vášni pro literaturu.”⁷⁴

Jeho prvotina *V tušení jitra* mu vyšla už v roce 1946. Následovaly sbírky *Magnificat* (téhož roku), *Hodina žízně* (1947), *Křížová zastavení* (1948). Vynucenou pauzu během Jelenova věznění vystřídala na sklonku padesátých let jeho snaha prosadit se jako autor divadelních her: *Judit* (1956), *Nedozpívaná píseň* (1957), *Mardocheus* (1957).⁷⁵ Jako básník se znovu představil v šedesátých letech. Vzpomeňme na politicko-kulturní události nastíněné v kapitole 3. Právě v této době dostává do rukou Jelenovy texty Jiří Pištora.

⁷⁰ ČERMÁČEK, Petr. Mírné krajiny. Host: literární měsíčník. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu HOST, 2004, XX, č. 4, s. 8. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2004/5-2004/mirne-krajiny>

⁷¹ PUTNA, Martin C. Veselý román o Panně Marii a Klementu Gottwaldovi. In: IDnes.cz [online]. 1999 [cit. 2015-01-27]. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/vesely-roman-o-panne-marii-a-klementu-gottwaldovi-fvk-/literatura.aspx?c=990319_213225_literatura_ond

⁷² MACURA, Vladimír a Karel PIORECKÝ. SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY. *Josef JELEN* [online]. 8. 9. 2007 (kp) [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: <http://www.slovnikeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1036>

⁷³ KAFKA, Jan. Román Josefa Jelena Stín katedrály: Účtování normalizačního spisovatele s vlastní kněžskou minulostí. In: KAFKA, Jan. *Teologicketexty.cz: Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie* [online]. 2009 [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2009-4/Roman-Josefa-Jelena-Stin->

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ MACURA, Vladimír a Karel PIORECKÝ. SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY. *Josef JELEN* [online]. 8. 9. 2007 (kp) [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: <http://www.slovnikeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1036>

Přes Jiřího Pištora přirozeně cesta publikovat nevedla. A můžeme bez problému říci, že s ohledem k vlastní životní zkušenosti Jiřího Pištory s komunistickým režimem opravdově vést snad ani nikdy nemohla.

V samotné poezii spatřuje Jiří Pištora jistou inspiraci s poezií Františka Halase. Míni, že v okamžiku, kdy se autor opírá o Halasovu tragiku, podaří se mu vytvořit občas zajímavý obraz⁷⁶; Pištora uvádí, že se to daří v první části zasláného cyklu, jako ukázkou z něj přepisuje verše:

*„To jsme my
čísla
součty urážek a hrůz
rozdíly mezi životem a smrtí
Násobky samoty.“⁷⁷*

Avšak uvádí, že řadu tvárných principů Jelen ve své poezii po Halasovi pouze epigonsky přejímá: *„Chybí jí zřetelně osobité básnické vidění, chybí jí síla a odvaha uchopit pevné věci, osudy a myšlenky, dát zajiskřit novým souvislostem.“⁷⁸* Právě ono „epigonské přejímání“ je podle Pištory důvod, proč se autorovi cizí metoda mstí.

Právě tady nalézáme vymežující rozdíl mezi poezií Miloše Vodičky – ve které Pištora Halasův vliv také vypichuje, ale ve které příbuznost definuje jako překonávanou – s poezií Josefa Jelena, která nedělá prakticky nic jiného, než že Halase přejímá. *„Tam, kde u Halase cítíme, že by verš opravdu neunesl opravdu víc, než to jediné, osamocené slovo, slovní spojení, výkřik, který naplní vesmír a od něhož se k dalšímu verši klene plodné mlčení, setkáváme se zde naopak s uměle roztrhanými větami, roztrhanými do veršů bez napětí. Stačí doplnit interpunkci, velká písmena a rozdělení do veršů odstranit a zjistíte, že se tu hovoří celkem šedivými větami, jimž chybí sem tam spojka, nebo se nanejvýš jedna myšlenka říká několikrát za sebou bez gradace, jen trochu jiným opisem.“⁷⁹*

Pištora si všímá i opakování frází ve chvílích, v nichž podle něj básník přechází do polohy oslavného tónu. *„Jakmile chce oslavovat, zakopává na každém kroku o fráze, říkané sice apartně, bez teček a bez čárek, volným veršem – avšak stejně hluše a proklamativně, jako bývaly traktovány v rýmovaném verši schematicu.“⁸⁰*

⁷⁶ Jiří Pištora: Lektorský posudek na sbírku *Freska* Josefa Jelena uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

Kromě toho Pištora míní, že poezii chybí jakýkoli řád. „*Autor se zřejmě bojí rýmu a rytmu, vyhýbá se jakékoli organisovanosti verše a komposici, z jednotlivých čísel cyklu by bylo možno do značné míry libovolně ubírat a přidávat jim, vyměňovat navzájem celé strofy snad s výjimkou point – nepozná se to.*”⁸¹

Pištora ve svém posudku nevěnuje Jelenovým básním hluboký rozbor a své závěrečné stanovisko shrnuje do lapidární věty: „*Práci chybí především přesvědčivost, protože jí chybí přirozenost a upřímnost.*” Případný dvojsmysl si můžeme jenom domýšlet, ale z dnešního pohledu je přinejmenším ironické, že svůj posudek Pištora uzavírá právě těmito slovy. Přirozenost a upřímnost, tedy termíny označující ctnosti, které bývají vlastní lidem čestným a charakterním.

Kolektiv autorů se v knize *Dějiny české literatury 1945-1989* vyjadřuje ke sbírce *Pod sedmi pečetěmi*, která vyšla v roce 1968. Autoři sbírku zmiňují v souvislosti s opětovným nástupem poezie křesťanského řádu, který probíhal od konce padesátých a během šedesátých let. [podle autorů] „*Sbírka osciluje mezi všedností a posvátnem, naléhavé aktualizační motivy (válka, Hirošima, vztahy mezi lidmi) jsou zde ovšem značně vnějškové a plné povrchní rétoriky, která často působí až komicky.*”⁸²

V jistém ohledu a s trochou nadsázky pak můžeme samotný Pištoraův zamítavý postoj vůči Jelenově poezii spatřovat i jako zářný případ drobného vítězství ryzí spravedlnosti vůči slábnoucímu komunistickému bezpráví. Nutno poznamenat, že slábnoucímu pouze na krátký čas do srpna 1968. V tomto ohledu je poněkud symbolické, že Jelenova další sbírka *Pod sedmi pečetěmi* vychází právě v inkriminovaném roce 68, tedy v době, kdy vpád sovětských vojsk na naše území a především důsledky z toho vyplývající potápí celou řadu velkých básnických jmen i nadějí své doby.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

7.4. Jiřina Huderová: Můj vítr je vítr východu

Obraťme nyní list a naši pozornost přesuňme na další lektorský posudek. Nedlouhý text, tři odstavce a v součtu pouhých osmnáct řádků – tenhle prostor postačoval Jiřímu Pištorovi k tomu, aby posoudil objemné dílo Jiřiny Huderové, čítající devětadvacet veršovaných a deset prozaických prací. Kvantita v tomto případě jasně předčila kvalitu.

Jméno Jiřiny Huderové nenalzáme v žádném slovníku spisovatelů. Dohledatelné není ani v elektronických katalozích knihoven v Pardubicích, ani v Praze; žádné dokumenty pod tímto jménem neviduje ani Památník národního písemnictví. Můžeme tedy usuzovat, že Jiřina Huderová se v českých kruzích mezi významnější autory nezapsala. A nutno podotknout, že nahlédneme-li do lektorského posudku a přečteme-li si Pištorovy závěry, tuhle situaci rázem pochopíme a leckdy dokonce oceníme.

Lektor zdůrazňuje, že pročetl podrobně zaslanou poezii i prózu. *„Těžiště autorčina záměru tkví ve snaze dobýt ze svých osobních prožitků společenské poučení a je skutečně nutno jí věřit její zápal pro věc komunismu, její úmysl bojovat ze všech svých sil o nového člověka. Nedělá to však v podstatě básnickým obrazem, nevidí umělecky skutečnost, pouze o ní referuje.”*⁸³ Pištora mluví o neustále se opakujícím a velmi jednotvárném mlýnku slov láska, milovati, vlast, život; o sentimentálním a nebásnickém skloňování těchto slov snad ve všech pádech a také o naprosté neschopnosti básničky vzrušit čtenáře v jediné strofě. Jako příklad – *„jeden příklad “objevitelství” této poezie za všechny”* – uvádí básničku Hold životu:

*Život je krásný
však člověk musí umět žít,
život je krásný,
však umění je žít.*⁸⁴

Při hodnocení používá Pištora přívlastky proklamativní, neživá, nevzrušující. *„S plnou zodpovědností neváhám naznačit práci s. Huderové za netalentovanou, třebaže na ní bylo zřejmě vynaloženo veliké úsilí i značné množství dobré vůle. Ve výsledku tohoto úsilí nelze vidět ani náznak vážnějšího tvůrčího činu.”*⁸⁵

Tvůrčí metodu Jiřiny Huderové tedy Jiří Pištora rezolutně odmítl. Již samotný název *Můj vítr je vítr východu* odkazuje k politicky agitační poezii, která se snaží všemi možnými prostředky obhájit komunistické nálady a ideje. Nicméně mám silný pocit, že zrovna v případě Jiřiny Huderové to není obhajoba plánovitá a systematická, ale je pravděpodobně

⁸³ Jiří Pištora: Lektorský posudek na sbírku XY Jiřiny Huderové uložený v LA PNP. Strojopis, 1 strana.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

zapříčiněna spíš těmi skutečnostmi, které jsme popsali v kapitole *Emblematika, mytizace a demytizace: hledisko sémiotiky* na straně sedm.

7.5. Ilja Bart: Slunce vychází v člověku (literární pásmo)

Odlišný případ než Jiřina Huderová je básník a autor memoárové literatury Ilja Bart. Narodil se v roce 1910 v Chrudimi – pro úplnost uvedme, že byl tedy o dvaadvacet let starší než Jiří Pištora. Publikoval pod pseudonymy Ilja Bart a Ilja Hučák. Jeho vlastní jméno zní Julius Bartošek.⁸⁶ Lektorský posudek na *Slunce vychází v člověku* Pištora napsal 2. května 1962 (posudek nese v tomto případě – jako jeden z mála obsažených v PNP – přesnou dataci). Do této doby měl za sebou autor již osmnáct vydaných sbírek. Namátkou zmiňme *Nádraží* z roku 1934, *Písně s náhubkem* (1936), *Matka a syn* (1938), ale třeba také sbírky z let padesátých: *V zákopech míru* (1952), *Kamarád horizont* (1954), *Navracené dálky* (1956).

Ještě před zpracováním posudku jsem si položil otázku, jaká je pravděpodobnost, aby Pištora Bartovu literární tvorbu znal. Vycházel jsem ze skutečností, že v šedesátých letech tehdy třicetiletý Jiří Pištora vstoupil ve spolupráci s významnou institucí literárního života, se Svazem československých spisovatelů, a tudíž byl jistojistě v „těsném kontaktu“ se soudobou literární produkcí. Vycházel jsem rovněž z toho, že Julius Bartošek byl rodákem z Chrudimi, do kterých je to z Pardubic pouhých jedenáct kilometrů. Zvážil jsem také možnost, že se s Bartovou tvorbou mohl Pištora setkat již během gymnaziálních studií (přelom čtyřicátých a padesátých let). Reálnost této domněnky stvrzuje fakt, že „politická poezie“ byla koncem čtyřicátých a začátkem padesátých let oblíbeným literárním žánrem.

Moji hypotézu nakonec znění lektorského posudku částečně potvrdilo. Hned v úvodu Pištora zmiňuje „značné propagandistické zkušenosti“ autora. Soudím tedy, že již v této době do jistého kontaktu s „politickou poezií“ Barta přišel, a že díky tomu si může výše zmíněnou formulaci (ještě podpořenou termínem „značný“) dovolit. Existuje možnost, že formulace by mohla obsahovat i přídech drobné ironie. Druhá skutečnost dokládající hypotézu je konstatování v závěrečné větě předposledního odstavce: „*Jsem přesvědčen, že by podobná úprava textu nemohla být pro takto zkušeného autora problémem.*“ Zvážím-li fakt, že Pištora obdržel k lektorskému posouzení jen jedno jediné Bartovo dílo (*Slunce vychází v člověku*) a mé vlastní přesvědčení, že by nikdy nesklouzl k nepodloženým tvrzením – což je podle mého mínění prostě věcí jeho naturelu –, vycházím mi, že by Barta přídomkem „takto zkušený autor“ nikdy neoznačil, kdyby se byl o jeho zkušenosti již dříve nepřesvědčil.

⁸⁶ BLAŽÍČEK, Přemysl. *Slovník české literatury* [online]. 1995, 20. 2. 2012 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=908>

Přejdeme nyní k samotnému posudku. Již v nadpisu Pištora akcentuje skutečnost, že *Slunce vychází v člověku* bylo napsáno ve formě literárního pásma. Poetika je tedy určována právě charakterem tohoto žánru. *“Literární pásmo je typ básně založený na volném spojování tematicky různorodých a samostatných veršů, které teprve ve větším celku prokazují souvislosti a vytvářejí smysl básně.”*⁸⁷

Pištora míní, že většina jednotlivých scén (případně dialogů) je poněkud ilustrativních. *“Někdy jsou do nich (scén) vkládány příliš násilně a neorganicky ideová poučení a historické exkursy.”*⁸⁸ Za fundamentální problém celého pásma Pištora označuje jednak části charakterizované jako „spojovací“, jednak nezáživné, referátovým jazykem psané komentáře, které *“celé pásmo v této podobě rozbíjejí a stavějí jej na úroveň běžné produkce tohoto typu.”*⁸⁹

Z posudku rovněž vyplývá skutečnost, že autor na jednotlivé scény navazuje často s jistou těžkopádností či neobratností. *„Vše, co se nepodařilo vyjádřit veršem, dialogem, se tu říká jako v učebnici, zvláště v první polovině suše a toporně, ba až na hranici jazykové správnosti (“německý fašismus se rozmachuje”).“*⁹⁰ *“Je to škoda, protože kdyby se podařilo nahradit tyto i rozměrem značně přebujelé spojovací texty organickými prostředky, které by zapadly do kompozice pásma (dialogem, třeba i písní nebo úryvkem z nějakého prozaického díla), mohlo by být dobrým repertoárovým přínosem pro soubory v roce 30. výročí mostecké stávk. Jsem přesvědčen, že by podobná úprava textu nemohla být pro takto zkušeného autora problémem.”*⁹¹

Mezi jednotlivými celky, ze kterých autor pásmo skládá Pištora zvlášť oceňuje celek obsahující hornickou lidovou poezii. *„Značnou zásluhou je zařazení hornické lidové poezie, která si pro svou emocionálnost, docilovanou neobyčejně prostými prostředky, zaslouží rozhodně větší pozornosti, než jí byla dosud věnována.”*⁹²

Úhrnem vzato, Pištora připouští závažnost látky (Velká mostecká stávka), v souvislosti s tím vypichuje zapracování hornické lidové poezie, zároveň však naznačuje jistou nesrozumitelnost: *„škoda, že v textu není všude jasno, kde jde o lidové básně a kde o původní tvorbu“*⁹³; poněkud odmítavě se staví i k návaznosti mezi jednotlivými celky; současně

⁸⁷ BRUKNER, Josef a Jiří FILIP. *Poetický slovník*. Vyd. 2., upravené, v Mladé frontě 1. Praha: Mladá fronta, 1997. ISBN 8020406506. s. 247

⁸⁸ Jiří Pištora: Lektorský posudek na literární pásmo *Slunce vychází v člověku* Ilji Barta uložený v LA PNP. Strojopis, 1 strana.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

nepřijímá „referátový“ jazyk a vadí mu i „učebnicový styl“ ve chvílích, kdy není pásmo určováno dialogem či veršem; upozorňuje na přílišnou ilustrativnost jednotlivých scén, do kterých jsou někdy příliš násilně vkládány ideová poučení a historické exkursy, ovšem nikde mimo hranice vkusu. Píše: „Scény jsou úměrně dlouhé a jen zřídka ztrácejí spád“⁹⁴. Ze závěrečného odstavce pak vyplývá, že Pištora si některých aspektů Bartovy práce váží, a to především pro vlastní aktuálnost.

Posudek pak Pištora uzavírá poněkud ironickými slovy: „Doporučuji, bude-li pro tento umělecký druh zvláštní kategorie, uvažovat o nějaké formě ocenění vzhledem k citelnému nedostatku alespoň vkusných, ne-li umělecky nesporných prací tohoto druhu.“⁹⁵

7.6. Boža Polák: Nevím, kam doletím

Stejně jako v předchozím případě je také lektorský posudek zpracováván na dílo Boži Poláka *Nevím, kam doletím* datován 2. květnem 1962. Z vnější úpravy strojopisu – včetně identického papíru a na první pohled totožného odstínu inkoustu pásky v psacím stroji – lze přitom jednoznačně odvodit, že oba posudky byly psány v týž den, patrně také v blízkém časovém sledu.

Nejprve konkretizujme poněkud neznámého autora. Boža Polák se narodil v roce 1885 (!) – Pištora tedy v květnu roku 1962 zhotovoval posudek na sedmasedmdesátiletého autora. Skutečnost, že o téhle informaci Jiří Pištora věděl dokládá závěrečná věta posudku. „... *To je u tohoto typu talentu, zřejmě značně vyhraněného a léta se vyvíjejícího patrně tímto směrem...*“⁹⁶.

Z dnešního pohledu je jméno Boža Polák takřka neznámé. Čtyři jeho práce nabízí katalog Národní knihovny České republiky: 1. *Břeh*⁹⁷, 2. *Alkoholismus a dělnictvo*⁹⁸, 3. *Mimo manželství a celibát*⁹⁹, 4. *Bůh spěchat nesmí: básně*¹⁰⁰. Dovídáme se, že nejnovějším vydaným počinem autora byly básně vydané vlastním nákladem v roce 1937 tedy pětadvacet let před tím, než Pištora dostal do rukou *Nevím, kam doletím*.

Z lektorského posudku, ani z jiných zdrojů, které by pojednávaly o autorovi, bohužel nelze vyčíst, v jakých letech Polák skladbu *Nevím, kam doletím* psal. Nemůžeme tedy

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Jiří Pištora: Lektorský posudek na skladbu *Nevím, kam doletím* Boži Poláka uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

⁹⁷ POLÁK, Boža. *Břeh*. [Praha]: Antonín Reis, 1911. 100 s.

⁹⁸ POLÁK, Boža. *Alkoholismus a dělnictvo*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví, nakladatelství a antikvariát (A. Svěcený), 1913. 32 s.

⁹⁹ POLÁK, Boža. *Mimo manželství a celibát: román*. Praha-Král. Vinohrady: J.Br. Hůrka, 1918. České prameny; roč. . seš. II. 126 s.

¹⁰⁰ POLÁK, Boža. *Bůh spěchat nemusí: básně*. Praha: [nákladem vlastním], 1937. 73, [III] s.

pozorovat, jestli se Pištorovy imperativy shodují s tím, jak se na základě dobového úzu proměňovala poezie od začátku století po přelom padesátých a šedesátých let.

První věta posudku zní: „*První dojem z této skladby na pětáctyřiceti stranách, rozdělené volně do nečíslovaných oddílů, je překvapení, jakési zaskočení, které pocítí čtenář před tím velikým nakupením metafor, rytmických a rýmových kouzel*¹⁰¹. Pištora se dovolává „prvního dojmu”, užívá slova kouzlo, jehož význam zjemňuje uvozovkami. Mám pocit, jako by chtěl Pištora hned na samém úvodu (první dojem = zkušenost daná bezprostředností, spontánností; výběr slov: překvapení, jakési zaskočení, „kouzlo”) naznačit jistý odstup; svůj kouzelnický, tedy nadzemský, a tudíž klidně poněkud líčený pohled na Polákovu dílo, jsa si u toho vědom pokročilého věku autora, a zároveň zaskočen respektem (jakýmsi respektem), který k autorovi nutně pocítuje.

Dále píše, že autor má udivující zkušenosti v práci s rýmem, eufonií, rytmem. „*Ovšem – a tady je první háček – zkušenosti, pramenící mnohem víc z četby, než z vlastního básnického hledání.*”¹⁰² Uznává, že se autorovi často daří „*ražba obrazu značné intenzity a při tom prostými prostředky, avšak co mu chybí, je smysl pro úměrnost, pro proporce.*” Podle Pištory se jednotlivé obrazy navzájem přehlušují: „*jsou zasuty v přemíře rétoričnosti, která, třebaže nikde nevybočuje z mezí vkusu a je na značné úrovni slovní kultury, neúměrně báseň přetěžuje. Celá skladba je velice předimenzovaná a řád a kázeň verše, rýmu a strofy nemá svůj protějšek v cílevědomé výstavbě myšlenkového celku. Autor tu nakupil spoustu lyrických impresí, nechává se unášet přímo opilstvím slova, rytmu, rýmu, melodie bez jednotícího myšlenkového řádu a výsledek je, že čtenář, zaujatý prvními obrazy, se začíná na desáté straně nudit a na dvacáté má již pocit neustále se otáčejícího duhového mlýna, nestřídmost v barvách a efektech vede nakonec k tomu, že tyto kvality přestane nakonec vnímat.*”¹⁰³

Pozoruhodný je závěr posudku. Pištora vypichuje klady: „*Vážím-li si pro něco Polákovy skladby, je to především úsilí o pevný tvar, úsilí vrátit do poezie rytmus, rým, pravidelnou písňovou strofu.*”¹⁰⁴

Připomeňme, že poezii doby let šedesátých dominuje volný verš. Děje se tak v návaznosti na vývoj poezie především po druhé světové válce. Zmiňme činnost básníků sdružených kolem časopisu Květen. „*Květnáci odmítali povrchní rétoriku poučnorové literatury. Stavěli proti ní pravdu všedního dne. ... Proměnila se i poetika: na rozdíl od dosud běžné melodické pravidelnosti používali záměrně uvolněné veršové formy, často přímo volný*

¹⁰¹ Jiří Pištora: Lektorský posudek na skladbu *Nevím, kam doletím* Boži Poláka uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

verš.¹⁰⁵ Mezi „Květnáky“ patřili mimo jiné Jiří Šotola a Miroslav Holub: generace, již lze považovat za mladší vlnu válečné generace.¹⁰⁶

Pro příklad: Jiří Šotola se narodil v roce 1924, byl tedy o devětatřicet let mladší, než Boža Polák; ten má pak neblíže Josefu Horovi (1885 a 1891). Jeho skladba má podle Pištory oslavit člověka dobývajícího vesmír. Imponující je na ní vzácná snaha po pevné formě, vycházející beze zbytku z jedné větve české poezie třicátých let. Podle Pištory především ze zralého díla Josefa Hory, ale i z Holana a z Halase.¹⁰⁷

Patrně právě od Hory, Holana či Halase pochází básníkovo úsilí o pevný tvar. Nicméně právě tohle úsilí je podle Pištory kámen úrazu. Básník totiž podléhá schematičnosti, která vychází z neoriginálního nakládání s cizími technikami: „*Jejich technice (oněch vzorů) se naučil, dobře se jí naučil – avšak co mu chybí, je důvod pro její užití, hluboká básnická myšlenka, snaha po jejím zodpovědném a úsporném vyslovení. Nakonec cítíte, že to vše jsou jen a jen slova, jakási zbytnělá básnivina, které chybí smysl pro úměrnost.*“¹⁰⁸ V tomto úsilí pak podléhá hotovým vzorům do té míry, až se jeho práce pro informovaného čtenáře stává nevzrušující a beze stop osobnosti.¹⁰⁹

U Poláka došlo patrně k propojení nepropojitelného: tedy tématu oslavování socialismu s překonanou básnickou formou, která se pro danou látku naprosto nehodí. „*Dokazuje také, nepřímou, jak si současná látka žádá současnou formu: Všude tam, kde se v této nekonkrétní, soupisem a symbolem pracující oslavě lidského vzletu snaží o konkrétní oslavu socialismu, vyznívá to až překvapivě hluše, disharmonicky, řád této poezie k tomu není uzpůsoben.*“¹¹⁰ Pištora uvádí jeden příklad za všechny:

„*nesem v sobě touhu po rozpětí
odvážné jsou naše výpravy
stanou se z nás planetární děti
nové společenské soustavy.*“¹¹¹

¹⁰⁵ Česká literatura od počátků k dnešku. ed. Jiří HOLÝ, Jaroslava JANÁČKOVÁ, Jan LEHÁR, Alexandr STICH. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1998, ISBN 8071063088. s. 758.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Jiří Pištora: Lektorský posudek na skladbu *Nevím, kam doletím* Boži Poláka uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

Na závěr Pištora uvádí: „*Jsem přesvědčen, že při správném postupu by nemilosrdné proškrtání této skladby třeba až na polovinu jejího rozsahu zněkolikanásobilo její intenzitu, ovšem: při správném postupu.*”¹¹²

Následuje závěrečná věta promlouvající nepřímo směrem k autorovi. Zaznamenané jsou zde jisté rozpaky, zejména v přeškrtaném místě (v citaci označeno XXX), kde Pištora přeškrtává jeden celý řádek – což je u něho ojedinělé –, aby následně své označení možná přeformuloval do poněkud citlivější podoby. “*Pro autora by to však znamenalo přijetí docela nového básnického názoru a to je u XXX tohoto typu talentu, zřejmě značně vyhraněného a léta se vyvíjejícího patrně tímto směrem (soudím tak z poměrné definitivnosti výrazu) značný problém.*”¹¹³

Z posudku nabýváme dojem, že Pištora se tu jednoznačně snaží o jakousi jemnost či kulantnost. Ta ovšem nepůsobí v žádném případě jako servilní projev neochoty vyjádřit konkrétní stanovisko, protože to je v posudku jednoznačně zahrnuté. Z dnešního pohledu je ona kulantnost spíše vyjádřením spisovatele s velkou jazykovou zkušeností a současně projevem ohleduplnosti citlivého člověka.

7.7. Petr Pašek: V plné polní

Hned na úvod je důležité udělat pořádek v tom, kdo byl Petr Pašek; a který Petr Pašek je autorem básnického textu *V plné polní*. Připomeňme, že příjmení Pašek nalézá v české literární historii konkrétní místo – Petr Pašek, vlastním jménem Antonín Petr Pašek, byl zakladatelem exilového nakladatelství Konfrontace, založil jej společně se svým synem – Petrem Paškem (!) mladším – v roce 1973 ve švýcarském Curychu.¹¹⁴

Antonín Petr Pašek se narodil v roce 1923; v letech 1940 – 1949 byl jedním z prvních redaktorů Nakladatelství mladých¹¹⁵, které zakládal Karel Mašín. Jako redaktor působil rovněž v Nakladatelství Naše vojsko¹¹⁶. Roku 1970 emigroval do Švýcarska, kde založil zmíněné nakladatelství Konfrontace¹¹⁷.

¹¹² Jirí Pištora: Lektorský posudek na skladbu *Nevím, kam doletím* Boži Poláka uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ PŘIBÁŇ, Michal: KONFRONTACE.. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2009, 3. 3. 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1768>

¹¹⁵ JAREŠ, Michal: NAKLADATELSTVÍ MLADÝCH.. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2009 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1675>

¹¹⁶ BURGET, Eduard: NAŠE VOJSKO.. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2012 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1885>

¹¹⁷ PŘIBÁŇ, Michal: KONFRONTACE.. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2009 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1768>

Sám byl autorem především literatury faktu. Katalog Národní knihovny v Praze vykazuje jedenáct položek podepsaných jménem Petr Pašek: ve všech jedenácti případech se podle data narození (1923) jedná o Antonína Petra Paška. Samotný Pištorův posudek není přesně datován, ovšem můžeme předpokládat – s ohledem k časovému rozpětí, v němž Pištora lektorskou práci vykonával –, že se blíží datacím předchozích posudků, a tudíž, že byl zpracováván v první polovině šedesátých let dvacátého století.

Ve světle této skutečnosti nám vychází, že *V plné polní* může být práce buď cca. devětatřicetiletého Antonína Petra Paška, nebo cca. čtrnáctiletého Petra Paška mladšího. V zorném úhlu této skutečnosti jsem se nejdříve stavěl spíše k první variantě, ovšem znění posudku mou hypotézu zpochybnilo.

Po přečtení nabývám ze závěrů Jiřího Pištory o autorovi *V plné polní* dojem jisté vnitřní nezrálости, která připouští, že autorem může být i Petr Pašek mladší. „*Mnohem víc, než věci, tu vystupují pouhá slova, jak jsme ukázali příklady abstraktních obrazů, za nimiž se viděná realita ztrácí. Přes myšlenkovou závažnost chybí této poezii náboj reality. Neznám autora, avšak domnívám se, že mnohem víc, než čist poezii, potřebuje plně a intenzivně žít, potřebuje se naučit prát se se světem, s realitou – jen tak může “uzemnit” svůj nepochybný talent, jen tak může napsat báseň, stojící oběma nohama na pevné zemi.*”¹¹⁸ Připouštím možnost, že potřeba „usadit poezii oběma nohama na pevnou zem” může být potřeba nadčasová, tedy se absolutně nevztahující k věku autora: i poezie čtyřicetiletého či padesátiletého autora může postrádat náboj reality – vzpomenout můžeme na *Slunce vychází v člověku* dvaapadesátiletého Ilji Barta („*Nakonec cítíte, že to vše jsou jen a jen slova, jakási zbytnělá básnivina, které chybí smysl pro úměrnost.*”). Jenže i další Pištorovy závěry působí v tomto ohledu poněkud nejednoznačně. „*Trpí (Paškova poezie) spíše některými nemocemi, které jsou společným znakem velké části mladé poezie. Není především dost individualisovaná, necítíme za ní konkrétní básnickou osobnost.*”¹¹⁹ Na druhou stranu posudek obsahuje i argument jasně dokládající jistou konkrétní autorovu zkušenost: „*Poněkud nekonkrétní protiválečný humanismus této poezie mi připadá být příliš vyzkoušenou polohou, autor se sice pohybuje na této půdě se značnou jistotou, ale uvážíme-li kolikrát byla tato půda již básníky dobytá, čekali bychom spíše, že ji použije jako odrazového můstku pro další výboje – těch tu však není.*”¹²⁰ Přičtu-li k tomuto argumentu skutečnost, že Národní knihovna v Praze nabízí pod jménem Petr Pašek jedině autora narozeného v roce 1923, jeví se mi možnost, že by *V plné polní* zasílal čtrnáctiletý autor jako méně pravděpodobná.

¹¹⁸ Jiří Pištora: Lektorský posudek na skladbu *V plné polní* Petra Paška uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

Přejdeme nyní k samotnému posudku. Pištora píše: „*Tyto verše jsou především sympatické svým úsilím obejít se bez slovního balastu, než složitých obrazových konstrukcí, hovořit co nejprostším jazykem – bohužel často za cenu jednotvárnosti.*”¹²¹ Pištora se věnuje i kompoziční stránce básně, uvádí, že je rozčleněna do sedmi částí, v nichž se proplétá milostný motiv a touha po vzdálené ženě, která se proměňuje pod rukama v touhu po lidském porozumění vůbec. Onen pocit jednotvárnosti má podle Pištory zdroj především v autorově práci s veršem: „*Snaží se, zvláště v některých částech rytmicky odstiňovat jednotlivé verše, je si vědom, že i volný verš má svá pravidla, že rozbitím pravidelné strofy se význam práce se slovním rytmem spíše zvyšuje.*”¹²² Pištora však dospívá k tomu, že právě ono opomíjení interpunkce je v tomto druhu básně spíše nevhodné a na škodu. „*Avšak bylo by možno dokázat, jak právě v tomto typu poezie odstranění interpunkce jde přímo proti této tendenci po rytmické barevnosti verše a stírá velikou část napětí.*”¹²³ Nakonec Pištora dodává, že takovéto odstranění interpunkce nemá v konečném důsledku žádný smysl, neboť verše důsledně zachovávají větnou logiku.¹²⁴

Pištora zmiňuje i zjevnou nedostatečnou promyšlenost pevné kompozice: „*I když každý oddíl cyklu má své pevné místo, svůj myšlenkový důvod, není tu dost úsilí po propracované stavbě ve všech směrech, po důsledném zachování proporcí.*”¹²⁵

Tady uvádí Pištora i konkrétní případ: „*... druhá část je do té míry zatížena abstrakcemi, že se její základní myšlenka ztrácí v jakési opalisující, pohodlné mlze: vadnu, scházím / jako představa pouliční lucerny /... / celý den mi kyne žlutý vašeho domu / zelená devátou hodinou večer.*”¹²⁶ Všeobecně levná se mu jeví také květinová symbolika, se kterou autor často pracuje.

Pištora míní, že celkově nese tato poezie stopy značného úsilí po sevření tvaru. „*Autor si uvědomuje nutnost ukázat svůj verš – avšak nevzrušuje, nepřekvapuje, pohybuje se jakoby v kruzích stále týchž představ, jimž je na závalu malá konkrétnost a přesnost.*”¹²⁷

Nepíše, doporučuje-li báseň k vydání. Ovšem z celkového vyznění posudku lze vytušit, že v této souvislosti se přiklání spíše k variantě nevydávat. Srovnáme-li pro ukázkou znění posudku s tím, jaké Pištora vypracoval na tvorbu Miloše Vodičky, všimneme si, že v okamžiku, kdy Pištora nespátřuje v básni zjevný potenciál, detailním rozbořením se nezaobírá.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Jiří Pištora: Lektorský posudek na skladbu *V plné polní* Petra Paška uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

7.8. Jozef Mihalkovič: Cement

Jozef Mihalkovič patřil mezi básníky, kteří do slovenské literatury vstupovali během jednoho z nejnepříznivějších období slovenské literatury – v padesátých letech dvacátého století.¹²⁸ Řadil se k básníkům, kteří se začali označovat jako Trnavská skupina; literární kritikou bývali označováni často jako konkretisté.¹²⁹ Mezi tyto konkretisty se řadil právě Jozef Mihalkovič.

Pištorův posudek datujeme opět pouze přibližně, jelikož samotný přesnou dataci neobsahuje. Počítáme tedy, že jej zhotovoval v první polovině šedesátých let.

Hned v úvodní větě Pištora směrem k poezii Jozefa Mihalkoviče naznačuje určitou osobní sympatii: „*Sbírka JM se jeví jako přísně vyvážený celek.*¹³⁰” Pištora uvádí, že Mihalkovič je už autorem, který má svůj vlastní a osobitý básnický rukopis. Jeho styl označuje za vyzrálý a dále jej specifikuje. „*Výrazným rysem tohoto stylu není ani tak depoetizace skutečnosti, jak by se zdálo na první pohled, jako malý důraz na druhotné poetizování viděného tradičními básnickými prostředky.*¹³¹” Pištora jakoby spatřoval určitou fragmentárnost autorovy básnické výpovědi. Přitom upozorňuje, že v případě tohoto autora nejde o fragmentárnost vycházející z depoetizace skutečnosti, jako to dělala v českém prostředí v letech 1942-48 Skupina 42, ale její opodstatnění uvádí vzápětí. „*Michalkovič šetrí metaforou, používá jí střídavě a vždy funkčně; estetického napětí v básni docíluje především napětím mezi jednotlivými záběry viděné reality, které často zůstávají záměrně “nabroušeny”, ve stavu prvotní syrovosti.*¹³²” Dále Pištora píše, že právě onen postup s sebou přináší jednu velkou, ba zásadní nevýhodu: „*Jistou mnohomluvnost, která ztěžuje cestu k větší hutnosti a zkratkovitosti básně.*”¹³³ Pištora toto autorovo počínání nevnímá jako nedostatek, naopak, všimá si, že Mihalkovič této nevýhodě nepodléhá; píše: „*M. si toho je však vědom a zřetelně k této zkratkovitosti jde, i když ne cestou halasovské metafor, ale oprošťováním jednotlivých záběrů na holou kostru, na dvě-tři slova, postačující k přesnému zachycení obrazu.*” Pištora předkládá jako příklad několik veršů z básně *Študenti*: “*Tichučký odchod – traslavou kolajou. – Tma ako vo vreci – cestuje oproti – okolo okna. – Všetko viděli v čiernom.*”

V dalším odstavci Pištora přichází se srovnáním. Míni, že u Mihalkoviče se nebezpečí oné mnohomluvnosti „*nikdy neprojevuje v novinářsky neúměrném nakupení nezpracovaných*

¹²⁸ KOPČOVÁ, Jana: Prekliatie výnimočných.. ILiteratura.cz [online]. 2009 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/25379/feldek-lubomir-prekliata-trnavska-skupina>

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Jiří Pištora: Lektorský posudek na básnickou sbírku *Cement* Jozefa Michalkoviče uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

*faktů*¹³⁴, což je podle Pištory častým jevem právě v nové slovenské poezii; jako příklad uvádí slovenského básníka Mikuláše Kováče.

Pozoruhodný je z dnešního pohledu i další Pištův odstavec. Píše: „*M. poezie je ve všech směrech citlivě zapjatá do společenského kontextu, při čemž velice citlivě zachází s předivem lidských vztahů tak, aby na jedné straně nezjednodušoval a na druhé straně neobcházel palčivé problémy.*¹³⁵” O kterých problémech mluvíme? Pištora uvádí jeden příklad za všechny: „*Příkladem je náboženská otázka. M. nezastírá, že životní zkušenosti zřetelně vyrůstá z prostředí religiózního slovenského venkova, nezavírá oči před náboženskými pojmy, jimiž je toto prostředí nasyceno, ale dává jim nový smysl, staví je do nečekaných souvislostí tohoto světa docela jinými metodami, jakými to kdysi dělal u nás Vítězslav Nezval, ale se stejně přesvědčivým výsledkem.*¹³⁶” Pro příklad vybírá dvojverší z básně *Ofélie*:

*Aj sa v duchu modlíš k Marii,
aby si sa muža nebála.*

Ještě lépe se tuhle myšlenku podařilo Mihalkovičovi zachytit v básni *Študenti*:

*Trnava, Trnava
išla si z kostela,
zvonov ti bolo málo.*

*Kufor si balili,
matka zberala
taniere zo stola.*

Podle Pištory Mihalkovič nehodnotí první tři verše nějakým filozofickým odmítnutím, ale ryze básnický: „*Zasazením do kontextu s následujícím obrazem všedního života, tak beze zbytku básnický.*¹³⁷” Podobně básnický si prý nakládá i s obrazem čerta, jehož obraz z dětství je povýšen na obraz krevnatého pozemského života: „*Jak traja čerti sme hádzali jej lobtou o stěnu,*” až k závěrečné *synthése*: “*Cítím, ako mi anjel v stene srdce puká, – po obluku mi čerti*

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

tancují.¹³⁸ V tuhle chvíli Pištora míní, že se zde vtírá vzpomínka na neumannovské pojetí satana jako kladné životní síly z raného období Stanislava Kostky Neumanna.

Pištora v díle spatřuje i tendence vitalistické. „*Takto je napjatá celá kniha jako oblouk mezi lidskou smrtí, vystupující tu vždy jako smrt mladého člověka a tedy cosi nepřirozeného (Ofélia, Jedna velká, Přiložím) a mezi chlapsky krevnatým životem, nejzřejměji pojatým v milostných záběrech, zdravých a silných a proto vyslovovaných s vzácnou, až vitalistickou přímostí.*¹³⁹”

Následuje závěrečný odstavec posudku, kde se Pištora snaží dílo kompozičně definovat. První část, nazvanou *Lítost*, Pištora vnímá jako jakýsi básníkův návrat a jeho vlastní vypořádání se se vzpomínkami na dětství, na studie a chlapecké lásky. Tady ovšem zdůrazňuje: „*Vypořádání je hodnoceno očima dnešní básnickovy zkušenosti a začleněné do kontextu dnešních vztahů, jak je dnes vidí.*¹⁴⁰” Ve druhé části *Cement*, jsou pak podle Pištory ty básně, které reflektují přítomnost, aktuálně poznávanou a zakoušenou básníkem. Tyto básně tvoří podle Pištory vůbec nejangažovanější část Mihalkovičovy knihy. Jsou to básně: *Týžden, Povstanie*. Pištora se znovu dovolává básně *Týžden*, která je podle něj „*vzácným případem harmonicky vyvážené fresky, vysoce politické svým dosahem a bez nejmenší stopy schematické proklamativnosti.*¹⁴¹”

Na závěr dodejme, že právě období let šedesátých bylo tím, kdy se česká literární publicistika věnovala slovenské kultuře podstatně častěji než v předcházejícím desetiletí. Řada textů týkajících se literárních poměrů na Slovensku vycházela například v časopise *Plamen*, právě s nímž Jiří Pištora rovněž spolupracoval.¹⁴²

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² JANOUŠEK, Pavel, Petr ČORNEJ a Alena FIALOVÁ. *Dějiny české literatury 1945-1989* [3]. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007-2008. ISBN 97880200163174. s. 103.

7.9. Jan Slabý: Hledání pramenu, sbírka ve světle posudku, závěr

7.9.1. Jan Slabý: Hledání pramenu

Jan Slabý je od samotného začátku podle Pištory dobrý autor. A protože jde jeho poezie rozhodně správným směrem, je potřeba ji rozvíjet. Patrně proto vznáší Pištora celou řadu otázek, nejednou podrobuje strofy řadě ostrých kritických úvah, nejednou upozorňuje na řadu básnických chyb či stylistických nedostatků – dělá tak především za účelem maximalizovat konečný dojem z básní, a jako u Vodičky i tady platí, že přímo úměrně počtu výtek (ježto jsou ale spíše druhem jistého doporučení) se zvyšuje i dojem, který při pročitání lektorského posudku získáváme o kvalitách výsledného díla.

Zaměříme se zpočátku na kompozici díla, jak ji podává Pištora, a na výtky, kterých je, jak bylo řečeno, v tomto posudku celá řada. „*Je však úhrnem o těchto výtkách říci, že jde o výtky druhého řádu, lehce odstranitelné a bez větší důležitosti pro význam Slabého veršů, který je značný.*”¹⁴³ Pištora Slabého knihu označuje především za knihu nekomponovanou. Čtenář podle něho nabývá po přečtení dojem několika náhodně vybraných básní bez zřetelného ústředního bodu, bez dostatečného logicky zdůvodněného uspořádání, které by jí dávalo jednotnou kompoziční křivku: „*Například závěrečná báseň, která by měla tuto knihu aspoň pointovat, když ne umocnit z ní dojem, je patrně nejslabší.*”¹⁴⁴ Z této básně vypisuje Pištora i konkrétní obraty, které označuje za toporné: „*síly k uskutečnění; z horkých rtů vypadlých těch slov.*” Právě na základě těchto obrazů si Pištora dovoluje domněnku, že inkriminovaná báseň ze závěru sbírky je nejstarší ze všech šestnácti autorových prací, které do sbírky zařadil.

Následuje věta, dokládající, že Slabého poezie, tak jak *leží a běží*, se již nachází v přijatelné formě pro vydání. „*Z patnácti zbývajících básní (myšleno vyjma závěrečné básně) je možno po případném doplnění několika obsažnějšími čísly – ale konečně i v této podobě – a po uspořádání sestavit skutečně dobrou, v mnohém smyslu podnětnou knížku.*”¹⁴⁵

Dále Pištora přechází v obecnější charakteristiku básnického vidění Jana Slabého. Patrná je sympatie i respekt směrem k ní. Poezii označuje za bezprostřední a často až syrově reálnou, „*poezii, která ve všem všudy vždy všude vychází ze života, cítí velice naléhavě velikost nejprostších lidských citů od neobyčejně působivé a kontrastní zkratky hrůzy z války v básni Lásky přes tolik pravdivou touhu vyvést člověka z jeho hrbatého světa (Jeden z léčivých*

¹⁴³ Jiří Pištora: Lektorský posudek na básnickou sbírku *Hledání pramenu* Jana Slabého uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

pramenů) až po prosté chvíle radosti, kterou naplňuje člověka pouhý fakt vzduchu a modra nad hlavou (Zasněná písťala, Když den měl velké modré oči).¹⁴⁶

Vcelku poeticky, ba můžeme říci, že až mírně nadneseně, se Pištora dále rozepisuje o Slabého poetice v dalším odstavci: „Dalším výrazným parametrem této poezie je zjevná lehkost, skoro je možno říci dravá chuť, jakou je psána.” Pištora míní, že Slabý nepotřebuje žádný literární vzor, protože sám už cítí a vidí realitu velmi neobyčejně živě a kontrastně, „přímo pudově ve všech souvislostech a jde docela provokativně přímo za tímto svým viděním s bezohledností, porušující základní pravidla toho, co se v poezii “smí” a “nesmí”¹⁴⁷. Jako doklad pokládá Pištora způsob, jakým Slabý zachází s rýmem. Podle něho používá rýmu zcela libovolně bez ohledu na schéma tam, kde jej potřebuje. Typickým příkladem je schéma (ooooaaaobboocceeffoogog) básně *Balada o psu*. Avšak rozhodující je, že „tyhle rýmy ve velké většině případů konají svou funkci, zní mu, svazují báseň v celek tak, jak je třeba.”¹⁴⁸

Nicméně občas nadejde chvíle, kdy se básníkovi ona lehkost začíná mstít. „Mám na mysli zvláště nedostatečný ohled na současný stav básnického jazyka.”¹⁴⁹ Řeč je především o „zbytečných, až školáckých inverzích ve zcela civilních verších, kde působí až rušivě.”¹⁵⁰ Pištora uvádí příklady: „bronzu tíže”; a dále příklady nevhodných archaismů: „zmírá pes, bych ústy ležel na nich”.

Úhrnem vzato, Pištora míní tyto imperativy: v básni *Město* je to zmíněný invertovaný výraz „bronzu tíže“; v básni *Krmení ptáků* je to verš „Já stejně rád a stejně milující“, který zní podle Pištory zbytečně egocentricky nadneseně; stejně hovoří Pištora o verši z básně *Jeden z léčivých pramenů*: „Jako bych z oblaků k němu začal mluvit“; dále Pištora napadá zbytečný plurál v básni *Slepcovy oči*: „Z plástve hořkých medů“; v *Baladě o psu* pak prý Slabý zase používá, ve snaze po co nejcivilnějším výrazu, vyloženě značkových spojení, která svou otrelostí již neevokují představu: „štípal mráz, delší čas.” Tímto se pak báseň dostává místy až do roviny veršovaného vyprávění bez dostatečného stupně básnické zkratky.

Dále se dočítáme, že „velikým, ba jako sůl potřebným kladem” Slabého poezie je smysl pro humor. „Humor tryskající opět z živého, ryze básnického vidění reality.” Pištora míní, že ve Slabého případě nejde za žádnou cenu o pouhý slovní vtíp nýbrž o objevení paradoxu v podstatě věcí. Příkladem budiž verš básně *Když den měl velké modré oči*: „Lidi, lidi k sobě lnou – a každý z nich svůj pomník tesá – aby se neřeklo, že zbůhdarma se

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

podrželi,“ , dále pointa básně *Zasněná pišťala* či verš z básně *Jeden z léčivých pramenů*: „*nebo si myslíš, že jen rovná záda – mají koncesi na život.*”

Poodkročme nyní od vlastního posudku, hodí se uvést několik informací o Janu Slabém, které nám pomůžou lépe proniknout do způsobu, jakým jej Jiří Pištora spatřoval. Většinu informací uvádím na základě pořadu *Návštěva*, který odvysílal Český rozhlas Hradec Králové desátého srpna 2014 ku příležitosti básnických osmdesátých narozenin. Spisovatel, básník a rozhlasový pracovník Jan Slabý se narodil v roce 1934 v Čáslavi. Již od narození se kvůli důsledkům komplikovaného porodu potýkal s vážnou oční vadou, která v jeho třiatřiceti letech (v roce 1967) přešla v celkovou nevidomost. Vyšla mu básnická sbírka *Když den měl velké modré oči*. Knížku vydalo Krajské nakladatelství Havlíčkův Brod v roce 1962. Původní vydání ze šedesátých let je dostupné v Městské knihovně v Praze. Pro zajímavost uvedme, že vyšla nákladem dva tisíce výtisků. Pro nás je důležité, že sbírka nese zjevný Pištora rukopis, neboť vyšla právě v roce, kdy předpokládáme, že Pištora vypracovával lektorský posudek. Původní vydání ze šedesátých let je dostupné v Městské knihovně v Praze. Více se jí věnuji v následující podkapitole.

Podle Pištory je Slabého poezie „*viditelně nesena radostným životním pocitem, ne levným, ale vykoupeným vzpourou proti smutku a jeho překonání, jak dosvědčuje opakující se aktivní vztah lyrického hrdiny k lidskému utrpení: Slepčovy oči, Jeden z léčivých pramenů; vysoce ostrým viděním dialektiky světa (Láska) a poctivě realizovaným přesvědčením, že společenskost, doslova socialistický humanismus umění, nespočívá v tematicce.*¹⁵¹” Pištora míní, že Slabý zařazuje všechny své básně, i verše na nejprostší témata do kontextu společenského života, vztahu mezi lidmi. Jako příklad uvádí kratšoučkou báseň *Pulz*, v níž je trefně a bez dlouhých řečí „*povýšena biologická existence člověka na fantastickou krásu člověka, uvědomujícího si svou velikost.*¹⁵²“

Na druhou stranu, někdy se Slabému stane, že „*jej snaha vyslovit tento svůj vztah k současnosti přímo svádí k chybné metodě logického soudu, filosofování, které zde nahrazuje básnický obraz.*¹⁵³”

Patrné je to, jak uvádí Pištora, v básni *Dobry den*:

*“A tak se večer co večer těším
až se zase ráno moct probudit
chce se mi žít*

¹⁵¹ Jiří Pištora: Lektorský posudek na básnickou sbírku *Hledání pramenu* Jana Slabého uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

*v takových dnech
jako je váza s jednou růží
chce se mi žít
když všechno má smysl
když všechno v něco věří
i já věřím svým cílům.*¹⁵⁴

Podle Pištory je tento postup chybný. Básně *Dobry den, Smutnému příteli* a „ideově ne dost jasný“ *Kousek krajíce*, tedy doporučuje před samotným otištěním pročíst.

7.9.2. Když den měl velké modré oči ve světle posudku Jiřího Pištory

Sbírka *Když den měl velké modré oči* je útlá knížečka, která vyšla v Krajském nakladatelství Havlíčkův Brod v roce 1962 a začala se prodávat za 6 Kčs. Taková zahrnuje osmnáct básní různého rozsahu i tematického pojetí. Doprovodné malby obstaral Karel Slabý Kareš, básníkův bratr, malíř.

Knížka obsahuje šest původních kreseb. Všechny jsou kresleny v jednotném kreslířském stylu. Jejich úkolem je především zachytit (a leckdy konkretizovat či eventuálně rozšířit) básní evokovaný obraz a postihnout jej ve velmi bohatých tazích tužky. Přímo exemplární příklad je kresba ležícího psa doprovázející báseň *Balada o psu*. Báseň začíná verši: „*U naší předsíně na rohožce / sedává špinavý pes*“ Kreslíř zachycuje psa ležícího před schodištěm, vedoucím kamsi do jakoby odcizeného koridoru městské ulice. Autor kresby se neřídí přesně básníkem stanoveným obrazem, psa nepokládá nutně na rohožku, ale zasazuje jej do ulice se spoustou prázdných oken, přičemž poměrně okázalým a komplikovaným stylem kresby evokuje zmiňované odcizení v básni přisouzené psu, kterého si „*Nikdo si ho nevsímá, / protože má blechy, nikomu nepatří, je sám, jít nemá prostě kam, a tak chodí k nám, protože mu dávám kosti.*“

Jiří Pištora v lektorském posudku zmiňuje, že zaslaná sbírka obsahuje dohromady šestnáct básní. V posudku Pištora explicitně zmiňuje čtrnáct básní; tři z nich radí vyřadit (*Dobry den, Smutnému příteli, Kousek krajíce*), ani jedna z nich se ve Slabého knížce nakonec neobjevuje; mezi osmnácti básněmi obsaženými v básnické sbírce *Když den měl velké modré oči* jich je většina zmíněná Pištorem v lektorském posudku.

¹⁵⁴ Tamtéž.

Zaměřili jsme se na Pištorovy imperativy a výtky a jejich promítnutí v konečné podobě sbírky. Převážná většina lektorských doporučení byla vyslyšena:

- (1) zbytečný plurál v básni *Slepcovy oči: Z plástve hořkých medů* je v konečné podobě nahrazen veršem „*Dvě plástve zhořklého medu*“,
- (2) otřelé výrazy, již neevokující představu: *štípal mráz, delší čas* v básni *Balada o psu* byly zachovány v obou případech,
- (3) archaické spojení „*zmírá pes*“ bylo ve verši „*a na rohožce zmírá pes*“ nahrazeno střídmějším „*leží*“, tedy „*a na rohožce leží pes*“,
- (4) egocentricky znějící verš v *Krmení ptáků* „*já stejně rád a stejně milující*“ byl nahrazen střídmějším opisem „*já stejně pošetilé, jako slyšet ozvěnu v poušti*“,
- (5) egocentricky znějící verš básně *Jeden z léčivých pramenů* „*Jako bych z oblaků k němu začal mluvit*“ se v básni neobjevuje; s ohledem k obsahu básně nelze s přesností rozpoznat náhražku; s největší pravděpodobností byl verš nahrazen dvojverším „*Přišel jsem k němu jako lékař, / který nese nemocnému lék*“.

Po lektorském, respektive nakladatelském zásahu se tedy podoba sbírky proměnila výrazným způsobem: původní kompozice byla doplněna o tři nové básně; jednotlivé básně byly upraveny volbou jiného výrazového prostředku.

Lektorský posudek určený nakladateli sehrál v případě sbírky Jana Slabého význačnou roli v konečné podobě básnické sbírky.

Závěrem je důležité dodat, že změnou prošel i hlavní název sbírky – *Hledání pramenu* nahradil název *Když den měl velké modré oči*, třebaže ten nebyl Pištorou v posudku vůbec zmiňován. Mezi autorem a nakladatelstvím tedy pravděpodobně došlo k dodatečné osobní domluvě.

7. 10. Vyhodnocení analýzy lektorských posudků

Dohromady bylo analyzováno devět lektorských posudků. Jak bylo řečeno v úvodu, výběr jednotlivých autorů určovala jejich individuální zajímavost; zároveň jsem se ve výběru snažil o individuální pestrost. Ve snaze proniknout k podstatě věci, tedy k odhalení Pištorových lektorských principů, jsem pokaždé několikrát důkladně přečetl daný posudek – při čtení jsem usiloval o co nejširší záběr náhledu – snažil jsem se o nazírání v kontextu doby, tedy v kontextu politickém, i kulturně-politickém a kulturním.

Ve všech posudcích je možno zaznamenat počáteční Pištorův dojem z jednotlivých

literárních prací. Okamžitý dojem je podle mého názoru dále iniciátorem rozvíjené lektorské metody. Platí pravidlo, že mezi „dobrou“ a „špatnou“ prací lze rozpoznat rozdíl okamžitě.

Jasnou Pištorovu preferenci lze vycítit u Miloše Vodičky (7. 1.) a Jana Slabého (7. 9.). Třebaže oba tyto posudky obsahují značnou řadu výtek, pokaždé čtenář – tedy potenciální nakladatel – nabírá dojem zaručené kvality. Výtky jsou tu zároveň doporučením autorovi. Připomeňme, že práce na jakémkoli textu zahrnuje i fázi, ve které hotový text předkládáme nezávislému čtenáři, který v něm rozpoznává a identifikuje ty nedostatky, které jsou přímo autorovi neviditelné. Tyto výtky tedy v konečném důsledku zpravidla přispívají kvalitě daného výsledného textu, jak prakticky dokládáme v kapitole 7.9.2. *Když den měl velké modré oči ve světle posudku Jiřího Pištory.*

Uvádíme, že lektorské posudky na výše zmíněné dva básníky jsou z devíti analyzovaných posudků rozsahem ty nejdější. Zároveň je u nich patrné zjevné Pištorovo uznání i respekt směrem k této poezii. Vlivem toho cítíme i Pištorovu snahu tuto poezii v rámci adekvátních principů prosazovat.

Zase opačný postoj než u Vodičky a Slabého zaujímá Pištora u Jiřiny Huderové a Karla Janotky. I v jejich případě je možné zaznamenat bezprostřední Pištorův dojem ze sbírky, který je v tomto případě negativní – jako takový je pak Pištorou neochvějně prosazován, prohlubován a zároveň konsolidován a upevňován v rámci jeho vlastní obhajoby.

Právě u negativně vyznívajících posudků lze pozorovat typický prvek Pištorovy poetiky – ironii. Připomeňme, že jistý druh ironie nalézáme třeba v eseji *Tragika slov*. Ironii zřetelně cítíme v posudcích na Karla Janotku, Ilju Barta, Josefa Jelena a svým způsobem i Jiřinu Huderovou (viz. kapitoly 7.2., 7.3., 7.4., 7.5).

Došli jsme k závěru, že Jiří Pištora postupoval při psaní lektorských posudků podle vlastního zaběhlého, i když nikoli přísně dodržovaného, vzorce.

Zásadním principem jeho přístupu k lektorování je přepisování veršů či celé básně za účelem, co nejnázorněji doložit vyvozované závěry. Mezi zásadní principy jednoznačně patří také přirovnávání k jiným básníkům (více viz. kapitola 6).

V každém případě je pro Pištora důležitá určitost. Z každého posudku tudíž jednoznačně vyplývá lektorovo stanovisko o tom, zda-li sbírku k otištění doporučuje, či nikoli.

V této souvislosti můžeme uvést část rozhovoru s Pištorovým blízkým přítelem Vlastimilem Šebkem. Ten na Pištorovo místo pro Svaz československých spisovatelů nahlížel jako na místo ryze úřednické: „*Vážnější rozhodnutí šla ze stranických orgánů „dolů“ a musela se plnit. Měl organizační práci. Ale jak jsme mluvili – i když si nevzpomenu*

*konkrétně – vím, že často pomohl. Třeba tím, že někomu prosadil aspoň časopisecké publikování, nebo brzdil všelijaké „budovatelské“ záležitosti.“*¹⁵⁵ Tato skutečnost jistě výrazně určovala možnosti prosazování vlastních Pištorových požadavků. Nicméně již jsme zmínili (viz. kapitola 6), že Jiří Pištora vnímal svou práci především jako závazek poezii daný rezolutně vlastním životním přesvědčením – právě toto celoživotní přesvědčení a současně přímý a ryzí charakter jeho básnicko-dobrotivé lidskosti – tohoto přesvědčení o Jiřím Pištorovi jsem nabyl z různých střípků jeho života během bádání – dokládá mimo jiné i Šebkova odpověď.

¹⁵⁵ *a říkalo se mu Jup*, Host: literární revue. č. 6, ročník 96 Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 1996.

ZÁVĚR

V samotné práci jsem se pak zaměřil na analýzu lektorských posudků na různé typy poezie různých tvůrců padesátých a šedesátých let. Při analýzách jsem usiloval o co nejcitlivější nahlížení – sledoval jsem charakteristické prvky Pištora jazykového stylu. Došel jsem k závěru, že ironie v provokativní básni *Lapkové* není ojedinělým jevem, ale že je součástí autorovy poetiky a že ji lze běžně pozorovat i ve značně formalizovaném útvaru, jakým je lektorský posudek.

Soustředil jsem se také na techniky, které Jiří Pištora upřednostňoval při lektorování jednotlivých textů – přepisování veršů, srovnávání s jinými básníky, důsledné vyhýbání se esejistickým úvahám, náznakům či abstraktním metaforám.

Ve své práci jsem uvažoval také nad tím, zda-li se způsob redaktorské práce Jiřího Pištory podobal způsobům, které pro tuto profesi definují teoretické příručky. Dospěl jsem k tomu, že Jiří Pištora oněmi čtyřmi vlastnosti, které hodnotí Dagmar Magincová jako zásadní vlastnosti kvalitního nakladatelského redaktora (sečtělost, představitivost, nadání, dostatečná zkušenost), jednoznačně oplýval.

Bohužel se mi nepodařilo dohledat údaje o všech vydaných či nevydaných sbírkách, které spadaly pod lektorskou práci Jiřího Pištory, nemůžu tedy vyvodit zcela objektivní názor na to, jestli se Pištory imperativy vždy zásadním způsobem promítly v konečném textu. Nicméně ze závěrečné podoby sbírky *Když den měl velké modré oči* Jana Slabého můžeme jednoznačně říci, že Pištory imperativy, zmiňované v lektorském posudku, byly ve většině případů zohledněny a promítly se tudíž do konečné podoby této básnické sbírky.

Z jednotlivých analýz vyplývá také skutečnost, že Jiří Pištora, byť daná díla hodnotil vždy především na základě vlastního textu, pohlížel na všechny autory pohledem komplexním. Nebylo to tedy bezmyšlenkovité a do jisté míry pasivní hodnocení na základě jediného dojmu, ale nabírám spíš pocit, že Jiří Pištora se jednotlivé autory pokaždé snažil s plným nasazením komplexně obsáhnout především jako osobnosti, osobnosti, které mají pochopitelně pouze relativní tvůrčí schopnosti. K těm se pak snažil přistoupit pokaždé individuálně, s respektem, ale zároveň pokaždé patřičně kriticky.

Z jednotlivých posudků pak vyplývá i jakási Pištora obecná představa o posuzovaném autorovi. Domnívám se, že jde o další důkaz jeho fundovanosti pro profesi nakladatelského redaktora, neboť právě takovýto přístup je de facto přímým doložením onoho konstatování Dagmar Magincové, že kvalitní redaktor by měl mít především ty dovednosti, kterými oplývá kvalitní autor – v tomto případě se Jiří Pištora až právě díky své vlastní senzitivě a empatii mohl pokusit vycítit charakter daného tvůrce a díky tomu pak prakticky

stanovit tón celého posudku.

Tato skutečnost souvisí zajisté i s tím, že pod lektorskou práci Jiřího Pištory spadali především autoři regionální, v některých případech pak přímo tvůrci spjatí s Pardubicemi – v pozůstalosti lze dohledat i lektorský posudek na beletristický text Vlastimila Vokolka, který se v životě Jiřího Pištory řadil mezi lidi mající hluboký osobní význam. I mezi dalšími autory byli tací, které Jiří Pištora znal a o jejichž tvůrčí činnosti věděl a byl s ní obeznámen. Obecně platí, že Jiří Pištora přistupoval k regionální tvorbě, lépe, že přistupoval k celé regionální kultuře velice laskavě. Koneckonců právě jeho vřelý vztah k Pardubicím a celému regionu vůbec dokládá fejeton *Pardubické předjaří* (viz. příloha č. 3), který velmi laskavě a srdečně ilustruje někdejší kulturní události v Pardubicích.

Resume

This paper introduces the literary legacy of the Czech poet, columnist and literary critic Jiří Pištora, mainly focusing on Pištora's reviewing and editorial work of the 1960s.

Jiří Pištora cooperated as an editor with the Regional Publishing House in Havlíčkův Brod and the Czechoslovak Writers' Publishing House. Today, his expert opinions are stored in the Museum of Czech Literature in Prague. The paper aims to introduce Jiří Pištora not as a poet, but mainly as a publishing editor and publicist. Furthermore, it examines crucial cultural and political moments of the period when Jiří Pištora lived and worked in the Union of Czechoslovak Writers. The main emphasis is placed on political and cultural context after February 1948 and on general characteristics of poetry of the 1960s.

Another important point of the paper is a description of general principles according to which a publishing house functions. Additionally, this paper is focused on rules of the book publishing industry. Its objective is to describe the journey of a book from a writer to a reader, specifying the role of a publishing editor.

The largest portion of the thesis analyzes nine Pištora's expert opinions on Czech and Slovak poets. Namely Miloš Vodička, Karel Janotka, Josef Jelen, Jiřína Huderová, Ilja Bart, Boža Polák, Petr Pašek, Jozef Mihalkovič and Jan Slabý. The individual authors are introduced in the paper and it is attempted to assess them in the same manner as Jiří Pištora did.

Individual expert opinions present subjective views of Jiří Pištora on reviewed authors and their works – thus, this paper strives to provide a unique illustration of Jiří Pištora's perception of poetry, observing the criteria Pištora used in order to assess it.

An important part of the thesis is contemplation of Pištora's imperatives, carefully examining how Pištora's ideas are reflected in final versions of the texts.

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA Č. 1: Příchod tváře, část 1	53
PŘÍLOHA Č. 2: Příchod tváře, část 2	54
PŘÍLOHA Č. 3: Pardubické předjaří, část 1	55
PŘÍLOHA Č. 4: Pardubické předjaří, část 2.....	56
PŘÍLOHA Č. 5: Lektorský posudek na soubor Jiřiny Huderové.....	57

LN 65(42)

P ř í c h o d t v á ř e

Hledáme všichni tak nebo onak kořeny básnické současnosti v obrovském prostoru, který dobyla pro umění avantgarda. Taková spontánnost, byť sebeoprávněnější, skrývá vždycky jisté nebezpečí absolutizace některých tvárných postupů - teprve s tímhle vědomím můžeme docenit význam zdravého korektivu, jakým je třeba dílo Jana Skácela, básníka na výstřednosti současného a při tom básníka, který si pamatuje ~~zřejmě~~ velikost Horovu a Tomanovu.

Neřítomnost takového korektivu je, myslím, zřetelná v mocném nástupu mladé básnické generace na Slovensku. Třebaže umělecká praxe už ukázala, že to s její tolikrát "ohováranou" jednostranností není tak zlé, přece zvláště v myšlení o poezii, ve kterém jsou mladí Slovinci značně před námi, nebezpečí povýšení některých ~~praktických~~ tvárných principů, které přinesla avantgarda, na samospasitelné není ~~zřejmě~~ docela chiméra.

Nejspíš rpto je mi sympatická od prvních veršů prvotina Igora Gallo "Tvárou k příchodu" (SS 1963). Budeme-li hledat Gallovy učitele, narazíme snad nejspíš na Sandburga a Prevérta, ale vzdálenost je na prvotinu značná - skeptik by řekl, že se Gallo až podezřele nikomu nepodobá. Jeho poezie, i když zní dosud v poměrně úzkém prostoru, má už svou osobitost, přímo bych řekl (i když to vypadá předčasně) básnickou páteř. Ona osobitost, která to asi nebude mít snadné, není proklamována ani propagována, spočívá v samém pohledu na realitu: Gallo se nesnaží poetizovat (ale ani - a v tom je asi veliký kus jeho odlišnosti - depoetizovat), nýbrž básnicky myslet: "Vy byste isto chceli/ aby som rozprával/ No ľudia prichádzajú niekedy aj mlčať" (MLčanie). Gallova metaforika je nejpůsobivější tam, kde je nenápadná, neobrozuje se záplavou ohňostrojí a pokusí-li se o to přece, vesměs s nevalným výsledkem. Věci tu začínají žít nejčastěji vlastním životem v básních, do nichž vstupuje přírodní fakt jako činitel, umocňující člověka, a tehle přírodnosti si v kontextu naší nové, vesměs rodem velkoměstské poezie, váží: "Keď sú noci celkom blízko neba/ priklusajú vetry zo štyroch strán/ a nakreslia šelestivý križ" (S hlavou nepokrytou).

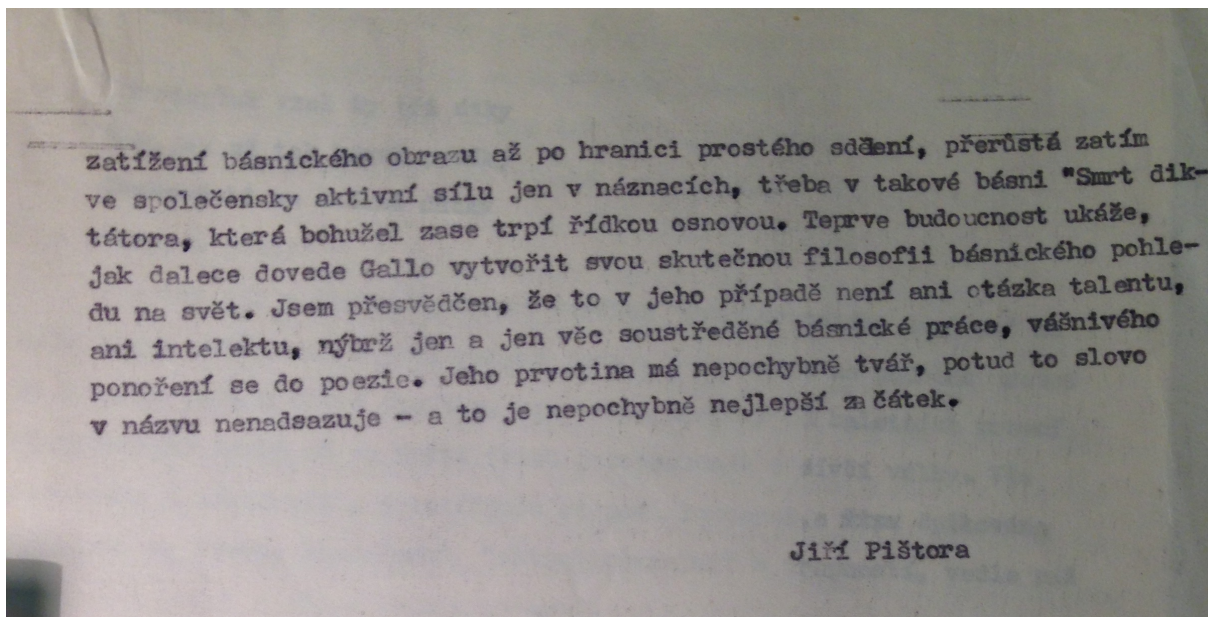
S výhled, které jeho prvotina vyvolá, by měl Gallo asi brát nejvážněji otázku po definitivním tvaru, po dotažení básně v promyšlený, prokomponovaný celek, protože jeho verše patří k onomu typu poezie, jejíž účín s mírou vynaložené intelektuální práce stojí a padá. Tato vůle po kompozičním ce- listvosti je ~~z~~ zatím uplatněna dost nestejně, i když najdeme čísla, raže- ná jakoby jediným úderem. Básně "Dobrý večer, cínoríny", "Rybí tanec" nebo "Na peróne" a několik dalších jsou čisté ukázky nevtravé a při tom neotře- lé obraznosti, kde se metafory nepřebíjejí, ale rostou jedna s druhé orga- ničticky nicky a po řádu toho, co má být vysloveno.

Gallovo úsilí myslet v poezii, které jej sblížuje spíše se současným směřováním mladé české poezie než s jeho vrstevníky doma, úsilí po výsnamovém

Příloha č. 1: Příchod tváře, část 1: strojepis, uveřejněno v Literárních novinách

(*nečitelného slovo – „snažením“)

Zdroj: Pozůstalost Jiřího Pištory uložena v literárním archivu PNP v Praze

Příloha č. 2: Príchod tváře, část 2: strojopis, uveřejněno v Literárních novinách

Zdroj: Pozůstalost Jiřího Pištory uložena v literárním archivu PNP v Praze

Pardubické předjaří

LN
ysto

Pardubice, to jsou koně a pernětýnská renesance, Zelená brána a nejmodernější most v republice, barokní relief Jónáše, požíraného velrybou pro radost utristů a slaboproudé zázraky; Pardubice, to je také vůně předjaří v polích pod Kunětickou horou, a především – těžká chamie, která jako symbol města už dávno vytlačila ten perník do příslaví. Dnes musíte nejspíš myslet na tohle město, když obdivujete zářivé barvy na šatovce, protože to barvivo zasvítilo poprvé na svět právě tady, v chemických závodech v Rybitví u Pardubic. Je pravda, že obrátí-li se vítr, sráží se v rybitevské kolonii mléko, je pravda, že stromy dosud shazují u továrny listí pětkrát do roka – chemie je chemie. Ale je to také pardubický průmysl, který má ~~xxx~~ zásluhu na podivuhodné symbióse nového zimního stadionu s největšími návštěvami mimo Prahu a jednoho z neaktivnějších mimopražských divadel, jehož pobočná scéna je sama jen o maličko menší, než jediné divadlo v sousedním Hradci. K činnosti Východočeského divadla řekly již literární noviny při oslavách jeho padesátiletí v minulém měsíci své. Není tajemstvím, že cesta, která vedla divadlo přes umělecké kompromisy až do dnešní slepé uličky, byla vyježděná a pohodlná mnohem víc z nedostatku odvahy, než z nedostatku uměleckých předpokladů. Pardubice mají totiž kulturní tradici – a ta někdy zavazuje, někdy svazuje. Tak třeba ochotnické divadlo tady bývalo vždycky, i v dobách největšího rozkvětu, především společenskou záležitostí, a tohoto charakteru se nemohlo dlouho zbavit. Je jasné, že vedle profesionální scény, věřící v podstatě na totéž obecnístvo "velkého divadla", muselo začít živořit, jakmile zmizel společenský humus. Kdykoli se ochotníci dostali ~~xxx~~ v posledních letech blíž k divákům (Dobrodružství Toma Sawyera v inscenaci ZK Tesly), byl úspěch bouřlivý – takový, jaký sklízí výborné pásmo černošské poesie "Dobré jitro, Ameriko", nejlepší ~~xxxxxxxx~~ současné inscenace VČD, i když prozatím jen v představeních pro školy, protože od premiéry v listopadu ještě nedostalo večerní ~~xxxxxxxxxxxx~~ termín. Mládež tu tleská při otevřené scéně, ~~xxxxxxxxxxxx~~ a to je v Pardubicích alfa a omega úspěchu, protože tohle je mladé město. Stačí se podívat kolem sebe na koncertech Divadla hudby v Tesle, na pardubických hudebních středcích, nebo v půjčovně krajské lidové knihovny, a uvidíte: Technika, Pedagogický institut, internáty velkých průmyslových závodů, tam je základna kulturního života. ~~xxxxx~~ Tak třeba při okresním domě osvěty vystoupila skupina s pořadem "Hrajeme kabaret" a její ohlas je nejen svědectvím o možnostech této cesty k mládeži, ale i o tom, jak silně cítí mezeru po skutečně živém, současném divadle, které by k ní mluvilo mnohem víc zblízka, než je zvyklé. Neochotnický nápaditý inscenace vtipných textů Jiřího Sýkory, i když se stápaní chvatu a neztrávených vlivů je konečně divadlem mladých lidí a pro ně – a oni to cítí. Skupinu nikdo neorganizoval, nikdo nedostal úkol, je v podmínkách krajského města něčím novým, ~~xxx~~ co si musí teprv vybojovávat právo na existenci, hledá tu konečně přes rok provozovatele. Víte, ono předjaří se dá těžko organizovat. A předjaří pod Kunětickou horou je letos cítit dřív, a silněji, než jiná léta. Nebo se podívejme na pardubické výtvarníky: Při zahájení výstav se tu tísň

Příloha č. 3: Pardubické předjaří, část 1: strojopis, uveřejněno v Literárních novinách

Zdroj: Pozůstalost Jiřího Pištory uložená v literárním archivu PNP v Praze

lidé vřdycky až na chodník – to konečně v adaptovaném krámc, který je stále ještě po stržení bývalé synagogy jedinou výstavní "sfní" v Pardubicích, neznamená tolik. Ale i tady je cítit nový vzduch. Nejpozoruhodnější výstavy loňského roku byly právě výstavy mladých výtvarníků. Kellar, Sigmund, Zahradník, Horný, to jsou jména, která znamenají skutečné, nepohodličké úsilí po vlastním výrazu.

Nu, tohle a ještě mnohem, mnohem víc jsou Pardubice. Ale začali jsme divadlem a je třeba se k němu ještě vrátit. Připravuje ~~knížka~~ československou premiéru Mil-lerových Čarodějek ze Salamu a věříme, že už tahle inscenace ~~knížka~~ ukáže novou cestu. Kdybychom se teď zmínováli o úrovni VČD ve srovnání s jinými venkovskými divadly, třeba hned s tím sousedním, mohlo by to vypadat jako alibi – ostatně je správné, že je úpadek vřdycky vidět víc, než trvale nízká úroveň. Tady jde však ještě o něco jiného: Pardubice totiž přestávají být krajským městem. Jsou však a zůstanou městem kulturním. Labe poteče dál pod čtyřmi mosty, a těch mostů spíš přibude. Vřdyť krajská lidová knihovna se za několik týdnů začne stěhovat do nově upraveného renesančního domu v památkové rezervaci. Přestane být knihovnou krajskou a stane se prostě knihovnou, se vším, co k tomu slovu patří. A na tom přede na jediném záležit – vřdyť kulturní život není krajský, okresní, nebo místní – je prostě kulturní. Pochopíme-li to takhle, ~~knížka~~ dostane předjaří pod Kunětickou Horou nový, krásný význam.

jpš

Příloha č. 4: Pardubické předjaří, část 2: strojopis, uveřejněno v Literárních novinách

Zdroj: Pozůstalost Jiřího Pištory uložená v literárním archivu PNP v Praze

P o s u d e k : Jiřina Huderová: Můj vítr je vítr východu.

Objemný soubor devětadvaceti veršovaných a deseti prozaických prací je klasickým případem literatury proklamativní, neživé, nevzrušující, literatury, kterou jsme si zvykli označovat slovem schematicismus.

Pročetl jsem podrobně verše i prózu. Těžiště autorčina záměru tkví ve snaze dobýt ze svých osobních prožitků společenské poučení a ~~její~~ je skutečně nutno jí věřit její zápal pro věc komunismu, její úmysl bojovat ze všech svých sil o nového člověka. Nedělá to však v podstatě básnickým obrazem, nevidí umělecky skutečnost, pouze o ní referuje. Všude týž jednotvárný, toporně se otáčející mlýnek slov láska, milovati, vlast, život, sklonovaných a časovaných ve všech osobách a pádech, sentimentálně a ne-básnický, bez schopnosti vzrušit byt v jediné strofě. Jeden příklad "objektivitství" této poezie za všechny: "Život je krásný/ však člověk musí umět žít,/ Život je krásný,/ však umění je žít." (Hold životu).

~~Podle mého názoru nemá smysl rozebírat tyto práce detailně a s plnou zodpovědností neváhám označit práci s. Huderové za netalento-~~vanou, třebaže na ni bylo zřejmě vynaloženo veliké úsilí i značné množství dobré vůle. Ve výsledku tohoto úsilí nelze ~~vidět~~ vidět ani náznak vážnějšího tvůrčího činu.

Jiří Pištora,

Svaz čs. spisovatelů,

Národní třída 11, Praha 1.

Příloha č. 5: Lektorský posudek na soubor Můj vítr je vítr východu Jiřiny Huderové: strojopis

Zdroj: Pozůstalost Jiřího Pištory uložená v literárním archivu PNP v Praze

BIBLIOGRAFIE

PRIMÁRNÍ LITERATURA

a říkalo se mu Jup, Host: literární revue. č. 6, ročník 96 Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 1996.

BÍLEK, Petr A. ed. *Pegasovo poučení: antologie české poezie 1945-2000*. Vyd. 1. Ilustrace Ladislav Sůra. Praha: Paseka, 2002, 208 p. Klub přátel poezie, sv. 1. ISBN 80-718-5466-2.

PIŠTORA, Jiří. *Básně a brundibásně: [soubor básnického díla]*. Vyd. (v tomto souboru) 1. Ilustrace Ladislav Sůra. Brno: Host, 2011, 358 s. Edice poesie Host, 8. ISBN 978-807-2945-146.

PIŠTORA, Jiří. Lektorský posudek na sbírku *XY* Miloše Vodičky uložený v LA PNP. Strojopis, 4 strany.

PIŠTORA, Jiří. Lektorský posudek na sbírku *XY* Karla Janotky uložený v LA PNP. Strojopis, 1 strana.

PIŠTORA, Jiří. Lektorský posudek na sbírku *Freska* Josefa Jelena uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

PIŠTORA, Jiří. Lektorský posudek na literární pásmo *Slunce vychází v člověku* Ilji Barta uložený v LA PNP. Strojopis, 1 strana.

PIŠTORA, Jiří. Lektorský posudek na skladbu *Nevím, kam doletím* Boži Poláka uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

PIŠTORA, Jiří. Lektorský posudek na skladbu *V plné polní* Petra Paška uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

PIŠTORA, Jiří. Lektorský posudek na básnickou sbírku *Cement* Jozefa Michalkoviče uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

PIŠTORA, Jiří. Lektorský posudek na básnickou sbírku *Hledání pramenu* Jana Slabého uložený v LA PNP. Strojopis, 2 strany.

SLABÝ, Jan. *Když den měl velké modré oči*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství Havlíčkův Brod, 1962. ISBN bez ISBN.

SEKUDNÁRNÍ LITERATURA

BAUER. Jiráskovská akce: Medializace literatury na přelomu 40. a 50. let. *Tvar: Literární obřýdeník*. Praha: Ústředí lidové a umělecké výroby, 1997, roč. 8, č. 16, s. 10-11.

BEČKA, Josef V. *Česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1992, s. 352-353. ISBN 8020000208.

BRUKNER, Josef a Jiří FILIP. *Poetický slovník*. Vyd. 2., upravené, v Mladé frontě 1. Praha: Mladá fronta, 1997, 364 s. ISBN 80-204-0650-6.

FERKLOVÁ Renata: *Jiří Pištora (1932 - 1970) Soupis osobního fondu*, Edice inventářů č. 869, Vydal Památník národního písemnictví, Praha 1998.

HOLÝ, Jiří: Generace 60. let. *Česká literatura*, 1996, roč. 44, č. 2, s. 146-159.

HORÁKOVÁ, Táňa. *Poezie Jiřího Pištory*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Mgr. Jana Kolářová, PhD.

HOLÝ, Jiří. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2., dopl. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 1082 s. Česká historie. ISBN 978-80-7106-963-8.

KLIMPL, Miroslav. Jiří Pištora, jeden z plejády pardubických básníků: Osudný normalizační skandál pro dětské říkadlo otištěné v Mateřídoušce. *Pardubické noviny*. 1995, roč. 4, č. 225, s. 7.

MACURA, Vladimír. *Šťastný věk: symboly, emblémy a mýty 1948-1989*. 1. vyd. Praha: Pražská imaginace, 1992, 126 s. ISBN 80-711-0100-1.

MAGINCOVÁ, Dagmar. *Příručka nakladatelského redaktora: symboly, emblémy a mýty 1948-1989*. 1. vyd. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008, 139 s. ISBN 978-808-6818-832.

PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha: příručka pro nakladatele*. 3., dopl. a přeprac. vyd. Příbram: Pistorius, 2011, 280 s. ISBN 978-808-7053-508.

PŘIBÁŇ, Michal. *Z dějin českého myšlení o literatuře: antologie k Dějinám české literatury 1945-1990*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2001-, v. <1 >. Edice Dokumenty (Ústav pro českou literaturu AV ČR), sv. 1. ISBN 80-857-7834-3.

ŠVÁCHA, Rostislav. *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958*. 1.vyd. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1390-3.

THOMPSON, Kristin a David BORDWELL. *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. 1. vyd. Překlad Helena Bendová. Praha: Akademie múzických umění, 2007, 827 s., [24] s.

obr. příl. ISBN 978-807-1068-983.

INTERNETOVÉ ZDROJE

KAFKA, Jan. Román Josefa Jelena Stín katedrály: Účtování normalizačního spisovatele s vlastní kněžskou minulostí. In: KAFKA, Jan. *Teologicketexty.cz: Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie* [online]. 2009 [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2009-4/Roman-Josefa-Jelena-Stin->

MACURA, Vladimír a Karel PIORECKÝ. SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY. *Josef JELEN* [online]. 8. 9. 2007 (kp) [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1036>

PUTNA, Martin C. Veselý román o Panně Marii a Klementu Gottwaldovi. In: IDnes.cz [online]. 1999 [cit. 2015-01-27]. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/vesely-roman-o-panne-marii-a-klementu-gottwaldovi-fvk-/literatura.aspx?c=990319_213225_literatura_ond

ČERMÁČEK, Petr. Mírné krajiny. Host: literární měsíčník. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu HOST, 2004, XX, č. 4, s. 8. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2004/5-2004/mirne-krajiny>

KOPČOVÁ, Jana: Preklatie výnimočných. ILiteratura.cz [online]. 2009 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/25379/feldek-lubomir-prekliata-trnavska-skupina>